BUDSTIKKA

Norsk Posthistorisk Selskap

ISSN 1891-8859

Årgang 22 nr. 3
September 2017

I dette nummer:

Noen linjer fra redaktøren 2
Dagens applaus 2
Filatelistisk årbok 2017 2
Lederens hjørne 3
Post er en privat sak 3
Tore Haga: Diplomatpost 4
Egil H. Thomassen: Postveska som sank 5
Oldenburg 2017 7
Rolf Scharning: Norsk vitenskapelig ekspedisjon til Tristan da Cunha 1937-1938 8
Per Erik Knudsen: En gudegave 9
Nils Astrup: Norddalen 10
Øyvind Midtlid: Litteratur og kilder 10
Arvid Løhre: Portonotering – et privat påfunn. 10
Postran 12
I gammeldagan 12
Oddbjørn Salte: Kgl. Forordning 4. Aug 1758. 13
Arvid Løhre: Tyveri Fredrikstad ga farge til syklene 15
Øyvind Midtlid: Om postforholdene på Hellesylt (Sundelven), Slyngstad (Stranden), og Norddalen med tilliggende poståpnerier rundt Norddalsfjorden, del 2 16
Viktige venner av NPS 24

En øy i Sør-Atlanteren du kan lese noe om på sidene 8-9

Øyvind Midtlid fortsetter sin posthistorie. Sidene 10, 16-23

Høflighet var en gang en dyd.

Side 4

Om postsykkel side 15

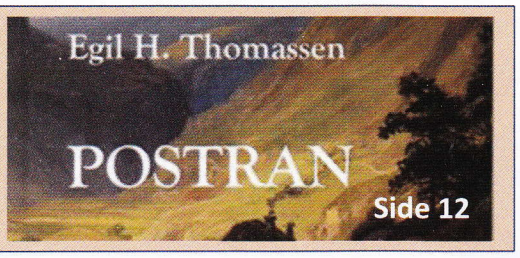

Et "sjabby" frimerke, Men kanskje ikke betydningsløst, den gang da ?

Side 3

Høstens møter:

23. september 2017
Odd Arve Kvinnesland
Lofoten og Vesterålen, postekspedisjon i nesten 100 år, 1867 til 1963.

2. desember 2017
Hallvard Slettebø
Luftskipet kommer!
En norsk tur med zeppelineren.

Møtene holdes i 2. etasje, lokalet "Anton B.", over

Kafé Asylet

Grønland 28, 0188 Oslo kl. 13.00
Mat og drikke: tradisjonelt opplegg

Budstikka

utkommer i 2017 med fire nummer og sendes til medlemmene i NPS.

Ettertrykk tillatt etter avtale for originalstoff.
(Men ikke stoff merket med ©).

Ansvarlig redaktør:
Per Erik Knudsen
Ullern allé 123, 0381 OSLO
Tlf.: 0047 2250 1349
E-post: budstikka@posthistorisk.no
per.erik.knudsen@getmail.no

Norsk Posthistorisk Selskap
Adr.: Postboks 4369, Nydalen
0402 OSLO, Bankgiro: 0540 08 40395

Leder: Trond Schumacher
Holmendammen Terrasse 22, 0773 OSLO
E-post: trond@schumacher.no

Nestleder: Øivind Rojahn Karlsen
Maries vei 12, 3650 Kongsberg
E-post: oivindrk@online.no

Sekretær: Arvid Løhre,
Lurudveien 28 K,
2020 SKEDSMOKORSET
E-post: arvid@online.no

Kasserer: Gunnar Melbøe
Betzy Kjeldsbergs vei 26 E, 0486 OSLO
E-post: gmelboee@online.no

Styremedlem: Olav Dyresen
Trudvangveien 2b, 0363 OSLO
E-post: olav.dyresen@hotmail.com

Varamedlemmer:
Ole Jørgen Grann
Mikrobølgen 12c, 1151 OSLO
E-post: ole.grann@ks.no

Øyvind Midtlid
Partingtons vei 6. 1726 SARPSBORG
E-post: oyvind.midtlid@natur-stein.no

Hjemmeside: www.posthistorisk.no
Webredaktør: Jan Lauridsen
E-post: janlauridsen45@gmail.com

Noen linjer fra redaktøren:

Om noen av leserne synes at redaktøren i dette nummeret av Budstikka rir mine egne kjepphester, er det nettopp det jeg gjør, på evt ledig plass.

Sommeren har vært usedvanlig stille, det er kommet noen færre bidrag enn jeg ventet meg. Budstikka inneholder likevel, som vanlig, et variert utvalg lesverdige artikler om vidt forskjellige emner og av ulik lengde.

Del 2 om postgangen ved Norddalsfjorden, av Øyvind Midtlid, er hovedartikkel. Fin post-historie på flere plan. Mangeandre NPS-med-lemmer bør bli inspirert til å skrive om *sine* favoritter.

Det kan kanskje være slik at *noen tror* at alt er beskrevet innen posthistorien. I dette nr. er noen enkeltbrev omtalt. Finnes det noen annen begrensning enn mangel på tid og lyst?

Per Erik

Blant selskapets medlemmer finnes det en aktiv skribent som jeg ikke ville mase på for å skrive i Budstikka. Han har faktisk hatt viktigere ting å gjøre. (!) Han skriver for sitt eget lokale klubb-blad, NFF-varianten, dyptpløyende artikler om Ytre Namdalens posthistorie. Og det er ikke en gang det viktigste.

Trygve Karlsen har redigert 25 utgaver av Filatelistisk årbok. En bragd.

Han sier nå takk for seg. Vi andre må akseptere det. Trygve fortjener en varm takk for all god posthistorie han har fått samlet og presentert.

Trygve har dessuten vært med på å formgi mange posthistoriske bøker, skrevet av andre medlemmer av selskapet. Kikk i dine bokhyller og les hva for eksempel Tore Gjelsvik og Egil Thomassen har skrevet om Trygve i sine forord eller etterord.

Redaktøren husker godt da Trygve overtok redaksjonen av **Filatelistisk årbok** etter ***Kr. Wilhelmsen***. Trygve sa noe om at han ikke visste om han kunne gjøre det like godt. Joda, Trygve beviste hvert eneste år at han kunne. Det er årtier siden noe skulle bevises. Den tekniske utviklingen har gjort årboken enda bedre, men det er Trygve som tok den med inn dit. Som redaktør av Budstikka, er jeg på vegne av våre skrivende medlemmer stolt når jeg gjenser "våre" artikler fra Budstikka og klubbtidskrifter.

Filatelistisk årbok bringer i 2017-utgaven fem artikler fra Budstikka.

Norsk Filatelistisk Årbok 2017 er 34 utgave. Den er blitt en institusjon innen norsk filateli og posthistorie, Et samleverdig objekt i kraft av seg selv.

Fra andre utgave har det fulgt med en Minneblokk. Årets blokk er følgelig den 33. Slike blokker samles kanskje ikke av alle, mens andre samlere synes det nettopp disse er det mest samleverdige.

Uansett, kjøperen får veldig mye for en beskjeden pris.

ISSN 1891-8859

Lederens hjørne

En ikke så aller verst sommer er tilbakelagt her hjemme. Det har vært mye å glede seg over og selvfølgelig også mye å irritere seg over.

At det har vært høy temperatur for noen og enhver – og da tenker jeg ikke først og fremst på været - , men på alt det andre i livet som det er grunn til å irritere seg over, er noe nedenstående innlegg i sommer i Aftenposten er en bekreftelse på. Denne meningsytringen er såpass 'frisk' at jeg finner det riktig at den også kommer på trykk i Budstikka:

*«**Posten driver med teknologisk tyranni.***

Ikke så rent få av oss opplever å få brev sendt i retur fra et postverk i fritt fall, gjerne etter uker. Ukjent. Inconnu, står det. Forleden fikk jeg et brev i retur som hadde korrekt postnummer, men en eller annen hjernedød maskin var ute av stand til å skjelne mellom 3 og 8. Når skal dette vannviddet slutte? Når får vi noen som kan kvalitetssikre postgangen? Mennesker.

Jeg spør postdirektøren og vil ha svar i denne spalten. Hvis svaret er 'effektivisering', blir mitt svar at hvis maskinell lesning av post går ut over kvaliteten, er det skjedd en perversjon: Poenget med postgang er at vi kan stole på tjenestene. Teknologi skal tjene menneskene, ikke slavebinde dem. Hvis svaret er at også posten må tjene penger, så er mitt svar: Posten skal levere post, ikke tjene penger. Når får vi en bred, offentlig debatt om dette forfallet? Vi har hatt et postvesen før, får vi et postuvesen?

Posten sier at færre skriver brev. Det Posten glemmer er at mange føler at Posten dypest sett helst vil bli kvitt oss, og at nedgangen i regularitet er middelet. Ikke rart at ellers forstandige mennesker drives til å stemme Senterpartiet.»

Så vidt vites, har innlegget så langt ikke avstedkommet noen kommentar fra postdirektøren.

Som en illustrasjon på hva vår mangfoldige og meningsfylte hobby rommer av opplevelser, har jeg denne gangen funnet fram et vakkert postkort av ***hjulbåten «Jutulen»,*** et ekte postgått kort fra fjellheimen fraktet til bygds med fotposten i landpostruten fra Bessheim til Tessanden sommeren 1917.

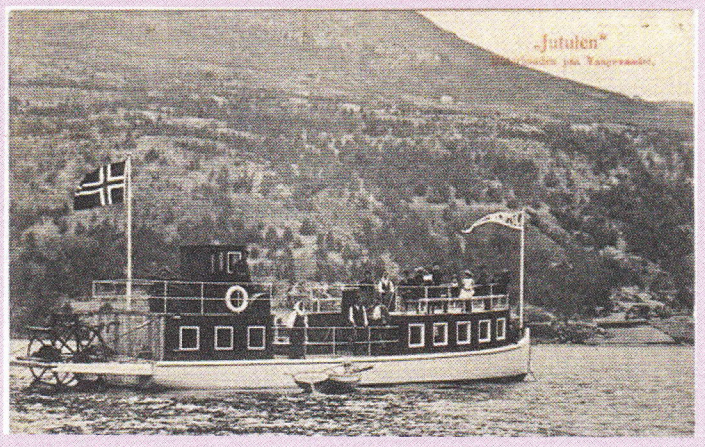

«Jutulen trafikkerte Vaagevandet mellom Vågå og Lom/Skjåk fra 1906 til 1916. Etter hvert ble konkurransen fra rutebilen for stor og båten ble hogd opp.

Styrhuset fikk leve videre som utedo på gården Storviksøygarden, mens plankene ble brukt til nytt lasteplan på den første lastebilen i bygda (Tessanden).

Kortet er benyttet til å sende en hilsen fra Bessheim, hvor postkortets utgiver, Herr Iver Storvik fra Tessanden, var bestyrer.

Med høstlige hilsener fra *Trond*

Post er en privat sak.

I dag er det sjelden Posten de tyr til, når unge tar kontakt med kjærester. Blant språkene som ble brukt "i gammeldagan" var frimerkespråk greie å ty til. Slike ikkeverbale språk er derimot ikke ukjent mark for dagens unge; på sosiale medier og mobiltlf brukes mange uttryksfulle tegn. Jeg hører til den utdaterte typen som ikke bruker særlig mange, egentlig null. Og knapt nok mobiltlf.

Olaf ***som sendte kortet til høyre til "Frk Karen", uttrykte med blyant og frimerket at han ventet på livstegn, alternativt – om han var internasjonalt orientert – at han elsket Karen. Hvem, vet.***

I så fall ble han skuffet i sin kjærlighet. Karen Dahlø (som var født i 1889 og kom fra Vollen i Børsa) var bare 16 år i 1905. Hun ble gift med gårdbruker John Kvam på gården Sorgenfri på Nidarvold i Strinden , i dag nesten sentralt i Trondheim.

Sorgenfri var før utparsellereing eid av Peder T. Lykke, av kjent trøndersk kjøpmannsslekt.

Per Erik

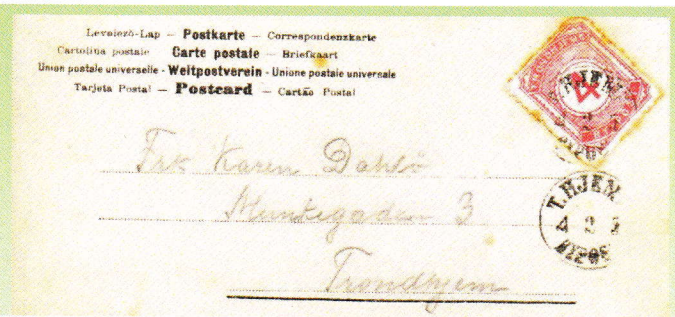

4 øre (SA 48) viser at avsender har betalt dobbelt porto for budskapet til sin kjæreste. (SA indikerer at det var *dobbelt porto for ekstratur* fra 1902). Stempelet er Bypostens vanlige (# 2) med dato 4.2.(190)5.

DIPLOMATPOST av Tore Haga.

Grande-Bretagne.
Son Excellence
Monsieur de Staal,
Ambassadeur Extraordinaire et Plénipoten-
tiaire de S.M. l'Empereur de Russie
à Londres.
#1749

Replikk fra redaktøren:

Dette er posthistorie. (Selv om den ikke er norsk.)
Men et svakt sus fra historiens vingeslag.

Redaktøren er fascinert av bredden innen medlemmenes interessesfærer og samleglede.

Budstikka bringer gjerne stoff også fra våre naboland. Som her fra det største.

Nå er det ikke her snakk om den spesielle arten av informasjonsformidling som vi har hørt om, mellom et lands myndigheter og samme lands diplomater i utenrikstjeneste via spesielle kanaler, gjerne ved kurér.

I vårt tilfelle dreier det seg om vanlig postformidling til en diplomat, ikke mer hemmelig enn at det kunne skje ved hjelp av en banderole. Kanskje var det en avis hjemmefra? Nærmere påsyn viser at banderolen er helpost pålydende 2 kopek, og at den er oppfrankert med 8 kopek. Den er stemplet St. Petersburg 28.I., trolig 94.

Selv et overfladisk blikk på banderolen gir oss et historiens sus av forgangen prakt. Den er adressert til **Son Excellence Monsieur de Staal, Ambassadeur Extraordinaire et Plenipotentiaire de S.M. l'Empereur de Russie à Londres.** For dem som ikke har franskkunnskapene fremme i pannebrasken, lyder oversettelsen: *Hans Eksellense Herr de Staal, Ekstraordinær og Fullmektig Ambassadør fra H.M. Tsaren av Russland til London.* Fransk var jo diplomatspråket.

Hva mer vet vi om Herr de Staal? Hans navn er i en engelsk artikkel gjengitt som Egor Egorovich Staal (en variant av Igor Igorovitsj?). At det står "de" i navnet, skyldes nok at han hadde en ***barontitel***. Han var ambassadør i London i tiden 1884-1902, og han døde i 1907, 85 år gammel. Før han kom til London, hadde han en lang karriere i diplomatiet og var endog tilbudt stillingen som utenriksminister, noe han imidlertid avslo under påberopelse av dårlig helse. Det heter om ham at det ikke skjedde stort i hans diplomatvirke.

Russland hadde sin ambassade i *Chesham House* i London på Baron de Staals tid og videre frem til Sovjetunionen ble opprettet i 1927. I arkivene der fantes bl.a. de Staals diplomatiske korrespondanse, og en nevø av baronen utga i 1929 en bok inneholdende denne korrespondansen. For meg melder straks spørsmålet seg: Fantes også denne banderolen i nevnte arkiver? En kan undres på hvilke veier den har tatt frem til den havnet på QXL og derfra i mitt eie, enten den nå begynte sin ferd allerede i 1894 eller ved arkivenes flytting i 1927 eller på noe som helst annet tidspunkt. **Sånt er nå moro, da!**

Tore Haga

Egil H Thomassen: Postveska som sank.

Ulfsfjord poståpneri på dampskipsanløpstedet Sørlenangen i Karlsøy kommune, Troms, ble opprettet 1. oktober 1900. Som poståpner i ulønnet stilling ble tilsatt lærer og dampskipsekspeditør *Anton Haugjord*. Haugjord, som kom til Karlsøy som lærer i 1893, var en foregangsmann på flere områder. Han var den første som satte poteter i ***Nordlenangen***, var medeier i flere båter og etablerte handel ved å frakte varer fra Tromsø. Han fikk utvirket at det i 1895 ble lokalbåtanløp til ***Sørlenangen*** og opprettet handelsted der. Når det først ble dampskipsanløp så ble det også, som andre steder langs kysten, gjerne poståpneri. Fram mot 1900 var store deler av kysten trafikkert med dampskip. Men det var steder skip ikke kunne legge til kai. Post, gods og passasjer ble derfor brakt til og fra i ekspedisjonsbåter. Slik var det også ved Sørlenangen.

Ekspedisjonsbåten går ut. Maleri av Otto Sinding.

Oppgavene som ***lærer, poståpner og handelsmann*** ble for mye for Haugjord og i 1900 solgte han handelsstedet til ***Nils O. J. Dahl.*** Da Haugjord i 1903 ble ansatt som kommune-kasserer i Karlsøy, ble Dahl 13. januar 1904 poståpner. Det kom etter hvert klager på Dahl over ugreie med banko-brev, og 23. november 1906 ble han avsatt og herreds-kasserer Haugjord konstituert som poståpner. Tromsø postkontor aksepterte imidlertid at Haugjord benyttet Dahl som ekspeditør ved postens ombord- og ilandbringelse. Men Dahl måtte gi mottagerkvittering.

Om morgenen 29. november 1905 rodde Dahl posten ut til dampskipet. Men nær skipet gled han på aktertofta og falt i sjøen. Han ble reddet, men postveska med bankobrev for mer enn 3.000 kroner gikk til bunns. På tilbakeveien fant skyssbåten noen vanlige brev flytende i sjøen, men ingen bankobrev. Senere på dagen ble det soknet etter veska, men den dreggen de benyttet gikk ikke dypt nok.

Etter initiativ fra Tromsø postkontor ble det sendt dykker fra Tromsø Skipsverft til Sørlenangen. Han fant veska i mudderet på sjøbunnen. Til tross for havstrømmen satt den godt fast. Den var fylt med stein, klebersteinsprøver sendt som pakkepost til forskjellige personer som ingen befatning hadde med den slags virksomhet. Da veska ble tatt opp viste det seg at alle de tre reimene som var satt på for å spenne fast klaffen var revet over. I tillegg var bærereima løs.

Dahl ble arrestert og 9. desember sendt til Tromsø. Så skjedde noe uvanlig. Kjøpmann Fritz Dreyer i Tromsø, som var en venn av Dahl, ba politiet om en samtale med ham. 27. desember ble Dahl ledsaget av politibetjent Olsen sendt til Dreyer. Samtalen fant ikke sted på politistasjonen eller i et rettslokale, men på Dreyers kontor mens politibetjent Olsen ventet utenfor. I den senere rettsaken spriker forklaringene. Mens Dreyer i sitt vitneprov framholdt at han hadde pålagt Dahl å lette sin samvittighet og fortelle sannheten, sa Dahl at han hadde oppfattet det slik at hvis han oppga en medskyldig ville straffen bli nedsatt. Han oppga da til betjent Olsen etter samtalen med Dreyer at Haugjord hadde overtalt ham til å stjele bankobrevene, legge inn klebersteinene og la veska gå til bunns.

Saken vakte stor interesse i hele fylket, og det ble gitt fyldige referater fra rettsaken i de tre lokalavisene Tromsø Stiftstidende, Tromsø og Nordlys. Referatene var til dels preget av avisenes politiske ståsted. Både på Karlsøy og i fylket ellers var det store politiske og personlige motsetninger denne tiden. Motsetningene kom fram i rettsaken hvor noen av vitnene ga klart uttrykk for motvilje mot Haugjord, mens andre ga støtte. En av hans støttespillere var sogneprest Alfred Eriksen, en personlighet det er grunn til å stoppe opp ved.

Sogneprest og stortingsmann Alfred Eriksen (1864-1934)

Alfred Eriksen kom til Karlsøy som sogneprest i 1891. Han ble engasjert i småfolks rettigheter og mente at fiskerne i Troms ble utsatt for dyp urett og fattigdom fra nesse-kongenes side. Han gikk derfor til verbale angrep på handelsmennene i venstreavisen Tromsø.

Eriksens krasse leserbrev førte til at han etter hvert ikke fikk spalteplass i denne avisen, og 10. januar 1902 ga ut han det første nummer av sin egen avis Nordlys. Avisen ble trykket på håndpresse i bårstua på prestegården. Som trykkemann-skap ble benyttet gårdsgutten, guttekonfirmanter og andre frivillige.

Prestegården på Karlsøy hvor Alfred Eriksen trykket Nordlys i bårstua

Nordlys var i utgangspunktet en venstreavis, og ved stor-tingsvalget i 1900 hadde Eriksen stilt som kandidat for Venstre. Til tross for et stort stemmetall ble han vippet ut av venstrekandidaten fra Sør-Troms. I 1903 stilte Eriksen på nytt ved stortingsvalget, men nå som kandidat for Norges Socialdemokratiske Arbeiderparti. Ved valget fikk Arbeider-

partiet inn sine fire første stortingsrepresentanter. Alle var fra Nord-Norge og Eriksen ble gruppeleder. Han gjorde seg bemerket som en av Tingets slagferdigste debattanter og som en fremragende agitatorisk kraft. Eriksen ble gjenvalgt i 1906 og 1909, men da han flyttet til Kristiania i 1910 for å overta Vålerengen sognekall, ble han ikke nominert på nytt. Han ble ekskludert fra Arbeiderpartiet i 1912. Årsaken var at Eriksen som formann i Riksmåls-forbundet hadde gått ut med støtte til stortingskandidater som praktiserte riksmål. Eriksen hadde hatt Knud Knudsen som lærer og hadde «riksmålets far» som sitt forbilde.
Fra sitt utgangspunkt på Løvebakken sendte Eriksen en lang rekke artikler hjem til Nordlys. I rettsaken mot Haugjord og den senere erstatningssaken til Karlsøy kommune hadde han artikler så sent som i juni 1907.

Haugjord ble etter Dahls tilståelse arrestert og brakt til Tromsø, hvor lagmannsretten ble satt 2. april 1906. Rettsaken tok fem dager og en lang rekke vitner ble fremstilt, mange var langt fra objektive. Blant de mer saklige vitnene var de sakkyndige i regnskapsførsel, lensmann Schjetlein og amtsfullmektig Dahl. De hadde gjennomgått så vel Haugjords som Dahls ulike regnskap. Haugjord fikk ros for stor punktlighet og nøyaktighet. Kommuneregnskapene var i meget god orden. Dahl derimot hadde ikke greie på regnskapsførsel og hans forretning var nærmest konkurs med en gjeld på 15. – 20.000 kroner.

Aktor sa i sin prosedyre at for Dahls vedkommende var skyldspørsmålet klart. Annerledes var det med Haugjord fordi det i hans tilfelle ikke fantes direkte bevis. Men aktor ville med belegg i indisier kjenne Haugjord skyldig. Han redegjorde for indisiene som Haugjord forsvarer senere i sin prosedyre imøtegikk punkt for punkt. Lagmannsretten kjente Anton Haugjord ikke skyldig under særdeles formildende omstendigheter. For Nils O. J. Dahl ble dommen et års fengsel med fradrag for to måneders varetekt. Retten anførte at det i formildende retning var tatt hensyn til at han var i en fortvilet økonomisk stilling. I ettertid spekulerte avisene i hvor nære Haugjord var fra å bli dømt. Ulike stemmetall fra lagrettsmedlemmene ble publisert. «Smi mens jernet er varmt.»

Karlsøy kommune kom i et dilemma. De kunne ikke saksøke sin egen kommunekasserer for et tap retten hadde frifunnet ham for. Alternativet var Dahl, men han var konkurs, så der var det intet å hente. Kommunen søkte da postvesenet om erstatning for fem tapte bankobrev med samlet sum 3.025, 50 kr. Det 2det Postadministrasjonskontor avslo med begrunnelse at det hadde ikke vært bankobrev i den sunkne postveska. Kommunens neste skritt var da å søke Stortinget om erstatning.

Rundt 1885 reiste den svenske fotografen Axel Lindahl til Nord-Norge og tok en rekke bilder. Selv om de viste bildene er påskrevet Ulfsfjord, kan de være fra Ullsfjorden utenfor Karlsøy.

Så trådde byråkratiets kvern i aksjon. Karlsøy kommune sendte 10. november 1906 sin søknad til Stortinget. Søknaden refererte historien om den sunkne postveska og dommen i lagmannsretten, og viste til at poststyret hadde nektet å erstatte Karlsøy kommune det beløpet kommunekassereren hadde sendt i fem bankobrev. Poststyrets begrunnelse var at Dahl til tross for sin kvittering hadde påstått under rettsforhandlingene at han ikke hadde mottatt brevene fra Haugjord. Poststyret hadde valgt å basere seg på den dømte Dahls forklaring. Men et bankobrev fra samme forsendelse på 37 kroner til Namsos hadde postmesteren i Tromsø erstattet.

I søknaden viste Karlsøy kommune til postlovens § 25 som ga bestemmelse om at pengebrev som var i postens verge og så bortkommer skulle erstattes. Poststyrets vedtak om ikke å ville godtgjøre kommunen var etter kommunens oppfatning lovstridig. Kommunen hadde ikke midler til å gå til rettsak mot poststyret og søkte derfor Stortinget om billighetserstatning.
Stortingets veikomite behandlet søknaden og innstilte 13. desember 1906 på at den skulle oversendes regjeringen uten realitetsavgjørelse *«da det kan være fremkommet nye opplysninger av betydning i denne eiendommelige sak».* Stortinget vedtok 22. januar 1907 å følge veikomiteens innstilling.
Arbeidsdepartementets innstilling av 12. april 1907 ble lagt fram som Stortingsmelding nr. 2/1907. Departementet viste til, etter gjennomgåelse av antall bankobrev og beløp, at Dahl var poståpnerens ansatte betjent under befordringen, og dermed poståpnerens ansvar. Om Haugjords brev virkelig var innlevert og innlagt forelå det ikke annet bevis enn hans egen forklaring og hans innføring i postprotokollen. Departementet bygget sin innstilling på den avsatte og dømte Dahls forklaring. Det er merkelig lesing. Departementet anførte videre at når kommunen oppga seg som avsender og søkte erstatning, så var det ikke korrekt. Det var Haugjord som var avsender og derfor måtte være den som søkte om erstatning. Her valgte departementet å se Haugjord som privatperson og ikke som en kommunekasserer som opptrådde på kommunes vegne.

Da spørsmålet om Karlsøys økonomiske stilling var blitt tatt opp ved veikomiteens første behandling, ba departementet om uttalelse fra amtmannen i Tromsø.

Amtmann Strøm svarte at «Karlsøy er et forholdsvis ganske vel situert herred» Han underbygget dette med en tabell som viste formue og skattbar inntekt i Karlsøy sett opp mot Tromsø amt, og konkluderte med at Karlsøy sto meget gunstig. Videre anbefalte han at kommunen for ikke å tape beløpet burde saksøke kommunekassereren. Her kommer de politiske motsetningene fram.

Ved valgkampen i 1903 hadde amtmann Strøm, som Alfred Eriksen noe syrlig bemerket fra Tingets talerstol, sendt ut en løpeseddel hvor han skrev at Karlsøy kommune under ordfører Eriksen hadde en enorm gjeld og var på falittens rand. Mens amtmannen var venstremann, var Eriksen og Haugjord arbeiderpartifolk.
Departementet hadde også innhentet uttalelse fra regjeringsadvokaten. I skriv av 15. mars 1907 gikk han klart imot Karlsøys søknad: «*Situationen er altsaa den, at Haugjord paa en gang stod som afsender af de omhandlede afgivelig af Dahl underslaaede beløb, og som ansvarlig for det angivelige underslag, hans erstatningskrav og hans ansvar vil her likvidere hinanden».* Departementet kunne på grunnlag av innhentede uttalelser ikke tilrå Stortinget å bevilge erstatning til Karlsøy kommune.

Ved behandlingen på tinget la representanten Carl Martin Ellingsen, som var i mindretall i veikomiteen, fram et forslag om å bevilge billighetserstatning. Stortinget valgte å følge Arbeidsdepartementet og flertallet i veikomiteen.

Anton Haugjord ble tilstått erstatning på 500 kroner for tapt arbeidsfortjeneste, men fikk avslått sak om billighetserstatning (tort og svie). Han fortsatte som kommunekasserer og fikk i årene som fulgte en rekke kommunale verv, bl.a. som ordfører i to perioder. Men han fikk ingen fortjenestemedalje, og som bygdeboka skriver hadde han ei ripe i lakken etter rettsaken.

De fem bankobrevene med kr. 3 025,50 dukket aldri opp. Men Stortinget bevilget kr. 250,50 for dykkerundersøkelse i Ulsfjord etter en tapt postveske.

Kilder:

Postmuseet: Poststeddatabasen: Ulfsfjord poståpneri
Nordlys: 18, 25, 28. april, 8. september 1906, 11. mai, 5. juni, 6. juli 1907
Tromsø Stiftstidende: 8, 12. april 1906, 21. april 1907
Ulf L. Vinje: *«Folk ved havet. Karlsøy kommune 1838-1998»*
Stortingsarkivet: Stortingsforhandlinger.

- Dokument nr. 10 fra veikomiteen (1906/1907)
- Indst. nr. 71 (1906/1907) Indstilling fra veikomiteen
- St. meld. Nr. 2 (1906/1907) Angående Karlsø kommune –
- 1906-1907. Sag nr. 5: Indstilling fra veikomiteen -

Danske og tyske filatelister hadde en felles nasjonal utstilling (bilateral, Rang 1) i Oldenburg i slutten av juli. Jeg hadde tenkt meg dit, noen andre medlemmer av NPS var der.
Utstillingen var en markering av at det var 350 år siden den gren av fyrste-familien Oldenborg som var regenter i Danmark, også ble regjerende fyrster i grevskapet Oldenborg i 1667. Kun indirekte nevnes det noe sted i forbindelse med utstillingen at *Oldenborg* derved også *var i union med Norge* i en del av eneveldetiden.

Det ble store grenseendringer i Europa i forbindelse med Napoleonskrigene. Det vet jo vi i Norge mye om. Men personalunionen mellom Danmark-Norge og Oldenborg opphørte i god tid før Napoleons maktperiode..

Fra det danske Wikipedia gjengis følgende beskrivelse av slutten av denne unionen:

> " *I henhold til en aftale af 1. juni 1773 med den i Rusland og Holsten-Gottorp regerende linje af huset Oldenborg* ***bortbyttede Danmark Oldenborg og Delmenhorst mod den hertugelige del af Holsten****. .... Den da regerende holsten-gottorpske hertug og den russiske storfyrste Paul af Rusland (senere zar Paul 1.) tog Oldenborg og Delmenhorst i besiddelse, men overlod dem allerede samme år (1773) ved et mageskifte til sin farfars fætter Fredrik August (død 1785), fyrstbiskop af Lübeck, af den yngre gottorpske linje, som 1774 af kejser Josef 2. ophøjedes til hertug af Oldenborg ..... "*

Etter Napoleonskrigene ble Oldenborg et storhertugdømme. Dette gikk 1871 inn i Det tyske rike og ble etter 1. verdenskrig republikk. I 1937 ble byen *Wilhelmshaven* en del av fristaten Oldenborg. (Jeg er medlem i *Verein für Briefmarkenkunde Wilhelmshaven* og derfor kanskje spesielt interessert.*)*.

Etter 2. verdenskrig ble Oldenborg en del av den tyske delstaten *Niedersachsen.* Innbyggerne ønsket i folkeavstemning i 1975 at Oldenborg skulle bli selvstendig delstat innen forbundsrepublikken Tyskland. Dette ble avvist av forbundsdagen i 1976.

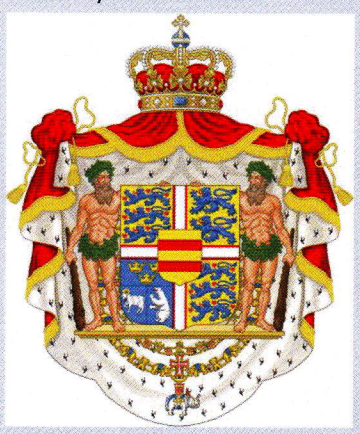

Per Erik

Tittel som hertug av Oldenborg inngikk som del av de danske monarkers offisielle titulatur til og med Frederik IX.

I Margrethe 2.s "kongevåpen" danner de Oldenborgske bjelkene hjerteskjoldet. Bjelkene kom med i våpenet med Christian I rundt 1450..

Det vil være meget interessant å få vite om noen av NPS-medlemmene har en rest av brevveksling mellom Oldenborg og Norge fra unionsperioden.

Og kan skrive om det.

Norsk vitenskapelig ekspedisjon til Tristan da Cunha 1937-1938

av Rolf Scharning.

I 1987 utga Tristan da Cunha en serie på fire merker i forbindelse med 50-årsjubileet for den norske vitenskaplige ekspedisjonen til disse øyene. For et par år siden var jeg så heldig å få kjøpt en original skisse til ett av merkene.

Før vi går inn på frimerkene og skissen min, må det nevnes at ekspedisjonen var den første av sitt slag på øya og at den fant sted fra desember 1937 til mars 1938. Studier og observasjoner ble gjort av øyas topografi, dens innbyggere og deres levemåte, samt øyas fauna og flora.

Ekspedisjonens medlemmer, deres instrumenter og annet utstyr ble fraktet til Cape Town av hvalkokeriene *Thorshammer* og *Solglimt* som var på vei til en ny fangstsesong i Sydishavet. Ekspedisjonen og utstyret ble befordret fra Cape Town til Tristan da Cunha med lasteskipet *Anatolia*.

På veien hjem etter endt sesong, seilte *Thorshammer* innom Tristan da Cunha i mars 1938 og brakte ekspedisjonen tilbake til Norge. Det finnes postale spor fra dette anløpet. Noen få suvenir- konvolutter ble laget for anledningen. Utformingen var ganske enkel, se illustrasjonene. Mitt eksemplar har et 1d South Africa frimerke, stemplet med et stumt sirkulært stempel med en håndskrevet dato. (Fig. 1) På baksiden er det et tolinjers gummistempel: 29 MRTS 1938 / FL. K. «Thorshammer». (Fig. 2.) Frimerker fra den sydafrikanske republikken er godtatt som frankering både på denne og den i Fig. 3. som har et 1½d frimerke. Ingen straffeporto er oppkrevet på noen av konvoluttene.

Frimerkeserien besto av fire flerfargede merker, katalognumrene SG 434 – 437, som viser forskjellige grener av ekspedisjonens arbeid.

10p ***verdien viser et mikroskop og ekspedisjonens rapport.***
På **20p** ***frimerket blir en gulnebbet albatross ringmerket.***
30p ***merket har en illustrasjon av ekspedisjonens hytte på Little Beach Point.***
Motivet på **50p** ***merket er akterskipet på*** Thorshammer, ***som viser opphalingsslippen, eller låvedøra som den også ble kalt blant hvalfangerne.***

Fig. 1

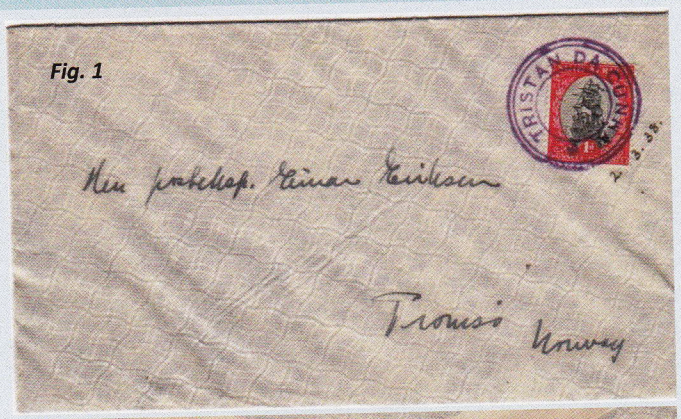

Fig. 2

Fig. 3

Fig. 4

Kunstneren bak denne serien var engelskmannen Nick Shewring. På hans Internet side, www.stamps-illustrations.co.uk/index.html, ser vi at han har tegnet flere enn 200 frimerkeserier for mere enn 40 forskjellige land. En av hans skisser viser et utkast, utført i vannfarve, til 10p merket. (Fig. 4.) Tegningen var nok litt for enkel, for den ble ikke godkjent. Men Shewring kom senere opp med et forslag som ble godkjent. Jeg kontaktet ham for å få tillatelse til å publisere hans skisse i denne artikkelen. Han var veldig hjelpsom og grei å ha med å gjøre. På grunn av at frimerkeproduksjonen har endret seg, har hans kunstneriske ferdigheter ikke vært i skuddet den siste tiden. Han sier at han nå er landskapsgartner for å tjene til livets opphold. «Now I do gardening to make ends meet». At han er en talentfull kunstner hersker det ingen tvil. På Fig. 5 sees en brosjyre som viser noen eksempler av hans tidligere arbeid.
Det er ikke bare hvalfangsten som har satt sine spor på den andre siden av kloden!

Jeg takker Odd Galteland for gode råd og korrekturlesning.

Rolf Scharning

Referanser:

- Stanley Gibbons, Simplified Catalogue Stamps of the World volume 5, 2007.
- Nick Shewrings Internet side.
- Fig. 3 er fra Odd Galtelands samling.
- Egen samling.

Fig. 5

Filatelistiske brev kan være en gudegave

eller I alle fall en "gave" fra en kirkens mann. Bjørn Schøyen og Finn Aune omtaler en rekke brev som "Usherbrev".

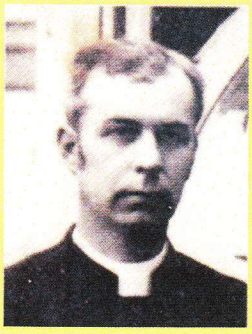

Den skotske presten (Rev.) **William Neville Usher** (1853-1912) reiste mye I Europa. *"He also travelled extensively to Norway and collected many artefacts..."* Usher var "rector" (=sogneprest) ved St. Mary's Cathedral I Edinburgh på attenåttitallet. I denne perioden besøkte han Trondhjem flere ganger, bl.a. I 1882 og 1885. Usher "produserte" et stort antall brev. For flere merker er hans og andres slike brev de eneste kjente. Jeg har en rekke slike brev i min samling/eksponat. Et av disse er nedenstående prydelige brev med **SA # 32b.** Kan et hjørnestempel være bedre enn dette?

SA # 32 er et av de merker som lenge ikke var kjent på bruksbrev. Merket i seg selv er slett ikke sjelden og hvorfor brev ikke er bevart, er ikke så lett å forstå.. Men i en samling, hvor vi ser bort fra at det er sendt av en filatelist til seg selv for over 130 år siden, er dette brevet hva jeg nesten blasfemisk kaller "gudegave".

Og så dukker et brev som det neste opp. En uanselig konvolutt med et svakt stemplet frimerke. Samme stempel som på Ushers brev. Stemplet binder til brevet. Bedre eller dårligere objekt?

Mottaker av brevet, ***Fru Lina Hansen***, er søkbar. Hun er enke etter skipsfører H. C. Hansen fra Ålesund., Hun var født i 1829 og kan i Trondhjems adressebok følges fra bolig til bolig i Midtbyen i Trondhjem: Prinsens Gade, Dronningens Gade, Danielsveiten, Olaf Tryggvessøns Gade... Hun bodde sammen med datteren Hansine som var telegrafinde. Masse sosialhistorie og personalhistorie å hente fra et lite brev, om vi går i dybden.

Per Erik Knudsen

På medlemsmøtet 23. september vil det bli mulig å få kjøpt Egil Thomassens nye bok, POSTRAN, til medlemspris. Medlemmer som ikke har anledning til å delta, kan bestille på vanlig måte hos Skanfil - eller kjøpe hos nærmeste frimerkehandler. Også Egils forrige bok, POSTBÅTFORLIS vil være tilgjengelig på møtet.

NORDDALEN

En Havbugt sig snor gjennem Søndmøre Land,
Som man monne Storfjorden kalde,
Den vinder sig lige til Tafjordens Strand,
Hvor Fjældskrænter bratte nedfalde.
Den sender en Arm rundt til Geiranger ind,
Som Skrednak og Smaage mon favne,
Den kysser saa sagtelig Kirkefjeldets Kind
Og Syltevigs fyrkrandste Havne.
Fra Valdal og Tafjord og Dalene to
Det herlige Fjældvand den drikker.
For Norddalens Folk, som paa Fjældskrænter boe,
Sin Brisling til Gjengjæld den skikker.

Nils Astrup, 1901

Om postforholdene på Hellesylt (Sundelven), Slyngstad (Stranden), og Norddalen med tilliggende poståpnerier rundt Norddalsfjorden.

(Budstikka nr 2/2017, side 6-16 og nr 3/2017, side 16-23.

Litteratur og kilderegister.

Jostein Fet: *Lesande bønder. Litterær kultur i norske almuesamfunn før 1840.* (1995)

Ivar J. Sundsbø: *Norske brev før 1855.* (1988)

Einar Landmark: *Vendepunktet. Henrik Ibsen på Sunnmøre 1862.* (2012)

P. A. Lillebø: *Sunnylven og Geiranger* (Bygdebok 1, 1949)

Leonhard Tafjord/Ivar Kleiva: *Grunn og gror. Kultursoge* Norddal Bygdebøker, bind III (1975) og IV (1976)

Årbok for Norddal 1996. *Båt på fjorden.* (1996)

Ragnar Ulstein m.fl.: *Om samferdsel i Møre og Romsdal 1920-1995. Del 1: Som skyttel i vev.* (1995)

Arne Inge Torvik m fl.: *Om samferdsel i Møre og Romsdal 1920-1995. Del 2: Samfunn og ferdsel.* (2000)

Ingemar Nordstrand: *Postvegen Bergen-Trondheim* (1996)

Birger Løvland: *Langs gamle veier---"* Den norske Turistforening (Årbok 2003)

Oslo Filatelistklubb: *Norgeskatalogen postal II* (2014)

Jacques de la Tocnaye: *En franskmann i Norge i 1799.* side 68 (Norsk utgave Cappelen 1980)

Poststyrelsen, juni 1905: *Opgave over postgangen i Norgespostruter.*

Poststedsdatabasen, sirkulærer og forordninger

med bistand fra *Gunhild Reiby*
ved postmuseet på Maihaugen.

Stor takk til
Grete Haavardsholm for tilgang til brevmateriale som gir opplysning om postale forhold på Hellesylt med omliggende områder.(*Ringdalbrevene.)*

Lars Muribø har velvillig lånt ut brev og blanketter som delvis dokumenterer til nå ukjente opplysninger om postforhold rundt Norddalsfjorden, da særlig med tanke på virksomheten til *M/B "Tafjord I"*

Takk også til *Per Roar Alstadsæter* for velvillighet og nyttige opplysninger om *M/B "Tafjord II"!*

Sarpsborg. 17.04.2017, *Øyvind Midtlid*

Portonotering – et privat påfunn.

Av Arvid Løhre

Tenk deg en bedrift, der noen ansatte oppdager et udekket behov hos noen av bedriftens store kunder. Dette gir dem en forretningsidé. De tar kontakt med aktuelle kunder, og tilbyr en ny betalt tjeneste som dekker deres behov.
Disse ansatte, også noen mellomledere, driver deretter dette som et rent privat foretakende. Produksjonen foregår i bedriftens lokaler, men inntektene fordeles mellom deltakerne i denne virksomheten. Ville dette gått bra i dag? Sannsynligvis ikke, og trolig ikke uten alvorlige konsekvenser for de involverte. Men dette foregikk åpenlyst på Kristiania postkontor for snart 100 år siden!

Ukjent start

I ***Budstikka nr. 1/2016***
skrev jeg om «Portonotering – en tjeneste med en egen avdeling i Oslo». Det som har vært ukjent helt til nå, er når tjenesten i Kristiania startet, og hvordan den var godkjent.
Arne Thune-Larsen har systematisk gjennomgått årganger av fagforeningsbladet «***Posthornet***», og gavmildt delt kunnskap og kopier når han har funnet noe av interesse for sine samlevenner. På den måten fikk jeg overlevert 2 sider med kopier fra «Posthornet» 1923, sidene 435 og 436. Og dermed falt viktige brikker på plass. Tusen takk, Arne!

Årsaken til at portonotering først ble inkludert som en tjeneste i Postreglementet fra 1. januar 1926, var at den startet som et privat påfunn, helt «bak mål», – og at det rett og slett ikke *var* en offisiell tjeneste før den datoen! Men at den da likevel hadde fungert utmerket i pluss/minus fem år!

«Varsleren» Olav Skjæveland

Vi må her omtale en «varsler», ***Olav Olsen Skjæveland*** (1904-1936). Han var som ung postelev (1921-23) vikar flere steder, blant annet ved Kristiania postkontor. Han var videre en flittig skribent i «Posthornet» på 1920-tallet, og skrev blant annet om postelevenes slette levevilkår. Da han kom som lærevillig elev til Kristiania, oppdaget han noe som kanskje gjorde han til det vi i dag kaller «varsler», – han påpekte mulig kritikkverdige forhold hos overordnede gjennom en artikkel i «Posthornet»: ***«Portonotering og litt til».***

Artikkelen «Portonotering og litt til.»

– Ekspedisjonen av post ved Kristiania-postkontorene foregår vel i vesentlig grad på samme måte som ved lannets øvrige postkontorer, om enn naturligvis i større målestokk. Av det som var nytt for mig ved Kristiania postkontor, var portonoteringen det jeg festet mig mest med. Ved portonotering forstås den virksomhet fra postvesenets side at postkontorene mottar ufrankerte postforsendelser fra visse firma og større korresponderende, – sorterer forsendelsene efter vektsatsene, frankerer dem og bokfører dem i grupper efter portoen.

Så følger en beskrivelse av tjenesten, og en sammenlikning med avisportonoteringen som ikke medfører frankering, og deretter:

– Som man lett kan tenke sig, er avisportonoteringen til lettelse og besparelse for postvesenet, – som herved bl. a. undgår den vidløftige stempling, – og denne noteringen foregår derfor omkostningsfritt for avisutgiverne.
Portonoteringen av alm. rek. og verdiforsendelser er selvfølgelig

ene og alene til fordel for de korresponderende, idet disse derved slipper den ofte vanskelige og sene portoberegningen og frimerkepåklebning, og endelig påtar jo postvesenet sig å føre portoregnskapet, hvorved de korresponderende sikrer sig mot uærlige funksjonærer.
Allt dette skaffer postvesenet et betydelig ekstraarbeid, og dekorresponderende betaler derfor en avgift for å få portonotert sin post. Avgiften beregnes vistnokk efter en viss prosent av portobeløpet.
Postreglementet inneholder ikke ett ord om portonotering. Dette fikk mig til å undersøke saken, og efter hvad jeg har bragt på det rene, er portonoteringen ikke kommet i stann ved poststyrelsens initiativ, men er et privat foretagende. Og skjønt noteringen foretas av postvesenets funksjonærer i postvesenets lokaler, tilfaller avgiften foretagendes «aksjonærer», som forresten skal være betrodde embedsmenn innen postvesenet. Er dette riktig, og er det sundt? Mig forekommer det å smake ikke så lite av det bekjente zarske embedsbyråkrati.

(Her tror jeg Skjæveland med uttrykket «zarske embedsbyråkrati» viser til det gjennomkorrupte byråkratiet i Tsar- Russland før revolusjonen.)

«Postvesenet bør overta»

I artikkelens siste del foreslo Olav Skjæveland at portonoteringen måtte bli en landsdekkende tjeneste til inntekt for Postvesenet:

– Postvesenet bør overta portonoteringen, og innføre den ved samtlige postkontorer for de firmaer, banker og andre som måtte ønske det. Den vil sikkert kunne gjennomføres med de funksjonærer postvesenet rår over, og den tør bli en inntektspost i postbudsjettet.
Ved å avvike litt fra postvesenets oplysningsreklameulyst, ved en brosjyre til handels- og forretningsdrivende, banker o.s.v., kunde portonoteringen oparbeide sig en posisjon og skape ny virksomhet innen postvesenet. –

Til slutt kommer han inn på de planlagte tjenestefrimerkene, og at portonotering delvis kan erstatte dette. Og at en

«selvkontrollerende maskin til påstempling av frimerkeavtrykk på masseforsendelser»,

som de hadde i Tyskland og Amerika, kanskje kunne være lønnsom. Artikkelen var signert:

«***Kristiania den 29. oktober 1923, Olav Skjæveland.***»

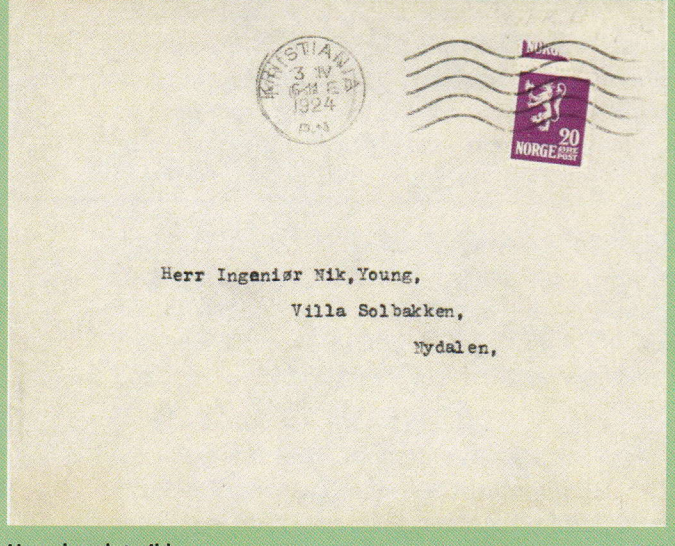

Hvordan det gikk

Artikkelen fikk som konsekvenser at dette etter hvert *ble* en reglementert posttjeneste. Jeg viser til artikkelen i Budstikka nr. 1/2016 for bestemmelsene om portonotering etter 1926, som i første omgang gjaldt det offentlige over hele landet. Mens de fortsatte med samme tilbud til private i Oslo. Nøyaktig hvor raskt praksisen med fordeling av utbyttet mellom «aksjonærene» i Oslo ble avviklet, er fortsatt uklart.

Artikkelen fikk ingen karrieremessige konsekvenser for «Varsleren» selv, Olav Skjæveland. Han ble tillitsvalgt styremedlem i Kristiania postassistentforening (1924-1925), og ble assistent I i Poststyret i 1929, sekretær II samme sted fra 1. juli 1935.
Han døde bare 32 år gammel i november 1936.

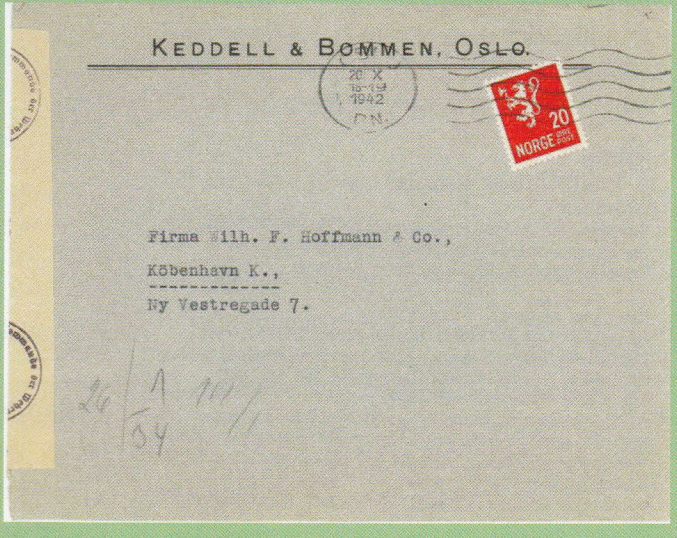

Portonotering forble en tjeneste i Postverket til den ble avviklet fra 1. januar 1948. Og dermed ble det igjen åpnet for private aktører, denne gangen helt utenfor Postverkets lokaler: (Annonse i Aftenposten, 1953) «*Vi frankerer Deres post, månedlig avregning. Vi er godkjent fortsettelse av Postverkets frankeringstjeneste. Alle opplysninger i telefon 42 26 08. (Ved Jernbanetorget.)*»

SKJÆVLAND, Olav Olsen, departementssekretær II, f. 18/4 1904. Foreldre: Ole Olsen Skjævland og Bertha Karina Kverneland. P.eksm. 23. Artium 27 og c. j. 35. Elev Stavanger 21, vikarierte i elevtiden ved forskj. postktr., også i Oslo, og ble kst. ass. I i Poststyret 1/1 29 og ans. sekr. II i Poststyret 1/7 35 og tjenestgjorde senere i d/s-kontoret. — Han skrev flere artikler i «Posthornet» i 1920-årene om elevenes slette levevilkår og ellers en forholdsvis flittig skribent i «Posthornet» om dagsaktuelle spørsmål. Var styremedl. i Kr.a postass.forening (1924—25). Ble tildelt 2nen pris ved P.lagets priskonkurranse 1929 betitlet: «Hvorledes kan avansement i Post-

Kilder/litteratur –
i tillegg til ***Posthornet*** og ***min artikkel i Budstikka nr. 1/2016*:**
Jæger, Olaf (red.) **Schønings norske posttjenestemenn, 4de utgave 1903-47. Side 313.**
Det Norske Postmannslag, Bergen (1948).

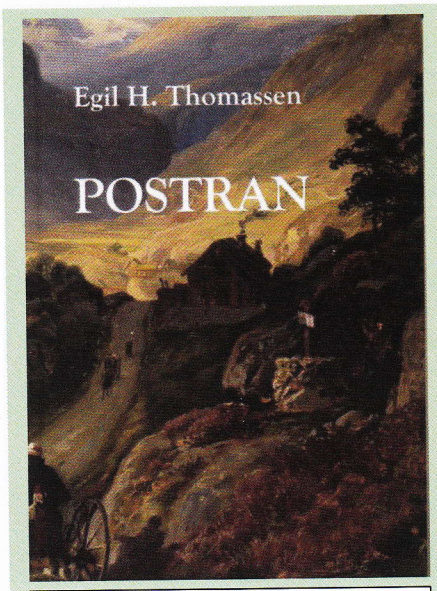

Egil H. Thomassen: Postran.
ISBN 978-82-92535-23-3
Skanfil for samlere AS, 2017
Salgspris kr 290,-

Emnet POSTRAN kjenner vi godt fra Egil artikler her i Budstikka.

Men Budstikka har bare kunnet bringe små smakebiter fra utvalgte deler av Egils store forskningsarbeider.

I fjor kom hans bok om postforlisene, nå verket om postran.
Dette er bøker for alle med interesse for norsk historie.

Til høyre innholdsfortegnelsen fra årets bok.
Nedenfor et *utsnitt* av en av 5 sider med referanser til Egils kilder.
Beundringsverdig

INNHOLD

Innledning	side	4
Kongens nåde – 1661	"	7
Ikke den veien – 1739	"	15
Ranet på Hallandsåsen – 1757	"	20
Tilbake til Hallandsåsen – 1765	"	29
En sak for Jens Schanche – 1765	"	39
Postraneren Brede Nord – 1815	"	44
Den uærlige postrytteren – 1817	"	51
– – på vei til Christiansand – 1822	"	56
Postranet i Drangsdalen – 1824	"	63
Et uoppklart drap – 1825	"	70
Bankobrev i uorden – 1825	"	75
Natt i Lærdal – 1830	"	81
Det er en skam – 1830	"	85
Det syvende bud – 1832	"	92
Lovens uransakelige veier – 1833	"	98
Nåde for rett – 1836	"	105
Rop fra sjøen – 1837	"	111
Postranåret i Solør – 1848	"	115
Fire velkledde ranere – 1857	"	122
Ran i korthet 1806 – 1878	"	124
Morafjell – en øde strekning – 1875	"	134
Etterord	"	138
Kilder	"	139
Forfatteren	"	144

Fra Norge ble selvstendig i 1814 og fram til 1837, en periode på drøye 20 år, ble det avsagt syv dødsdommer for postran. Fire av dommene ble eksekvert. Disse fire dødsdommene ble referert i datidens aviser, og er i ettertid fortalt i bøker og artikler. Men tallet på dømte kunne ha vært høyere. Et drap på en postfører og flere ran ble aldri oppklart. Disse postranene er gått over i glemselen. De vil bli fortalt i denne boka.

Kilder

Innledning
Hans Berrum: «Norges Posthistorie 1720-1814» Kristiania 1906.
Olaf Jæger: «Norges postmestere» Poststyret 1950
Departements-Tidende nr.10/1837 s. 194-200 og nr.11/1837 s. 20

Kongens nåde
Riksarkivet: Danske kanselli, Norske innlegg 24. april 1662.
Statsarkivet Hamar: Hadeland og Valdres sorenskriveri, Tingbok
Riksarkivet: Danske kanselli, Norske innlegg 5. juli 1662.
Riksarkivet: Danske kanselli, Norske tegnelser 1660-1670, folio
Riksarkivet: Danske kanselli, Norske innlegg 5. september 1664.
Anders Frøholm: «Valdres Bygdebok. Garder og slekter i Vang»
Valdres Folkemuseum: Kviistunet, tegning av Ralph Styker.
Kartverket: Vangsmjøsi, gradsteigskart 1936.
Informasjon: Richard Fauskrud, Opplandsarkivet, Lillehammer

Ikke den veien
Statsarkivet Hamar: Hadeland, Land og Valdres sorenskriveri:
"Rettergangsprotokoll 1740"
"Hadeland, Bygdenes historie", bind IV (1953)
Alf R Bjerke: «Nordens løve, Karl 12 i Norge», Aschehoug (1992
St. Halvard, nr. 1, 1957.
Oslo Filatelistklubb: INFO nr. 4, 1992
Asbjørnsen og Moe: "Norske folkeeventyr" (illustrasjon av Hans
Informasjon fra Dag Fredbo, Hakadal.
Kartverket: Opland, landkartserie 1939

Ranet på Hallandsåsen
Hans Berrum: Norges Post Historie 1720-1814», Kristiania 1906
Dansk Rigsarkiv: Generalpostamtets Resolutionsprotokoll 1757-
Dansk Rigsarkiv: Generalpostamtets Resolutionsprotokoll 1760-
Dansk Rigsarkiv: Generalpostamtets Kopibog/Korrespondanceb
- ovennevnte dokumenter fra dansk Rigsarkiv er transkribert av
Nils Forsell: «Svenska postverkets historia», bind I, Stockholm 1
Olaf Jæger: Norges postmestere 1647-1814», Bergen 1950
Toke Nørby: «Klasselotteriets Bancobreve 1753-1830» Nettutga
Fr. Olsen: «Postvæsenet i Danmark 1711-1808», København 19
Informasjon fra Toke Nørby og Jens H. Sørensen, Danmark.

Tilbake til Hallandsåsen
Olaf Jæger: «Norges postmestere 1647-1814» Poststyret, Berg
Riksarkivet: Generalpostamtets arkiv, pakke 32, nr. 27, dokume
- Reisepass fra Øyer 18. mai 1765
- Reisepass fra Fredrikshald 30. juni 1765
- Innberetning 17. juni 1765 fra magister Andreas Florell, Ka
- Innberetning 7. august 1765 fra inspektør Ole Henrich Fiur
- Attestasjon 8. august 1765 fra notarius publicus I. Wittberg

Kunsten å få med referenser til kildene er etter redaktørens mening noe av det viktigste i både en artikkel og i en fagbok. Det er enklere enn før å gå tilbake til trykte kilder; noter dem! Og bruk tilgangen via Nasjonalbiblioteket når du blir inspirert av tekstene.

I gammeldagan

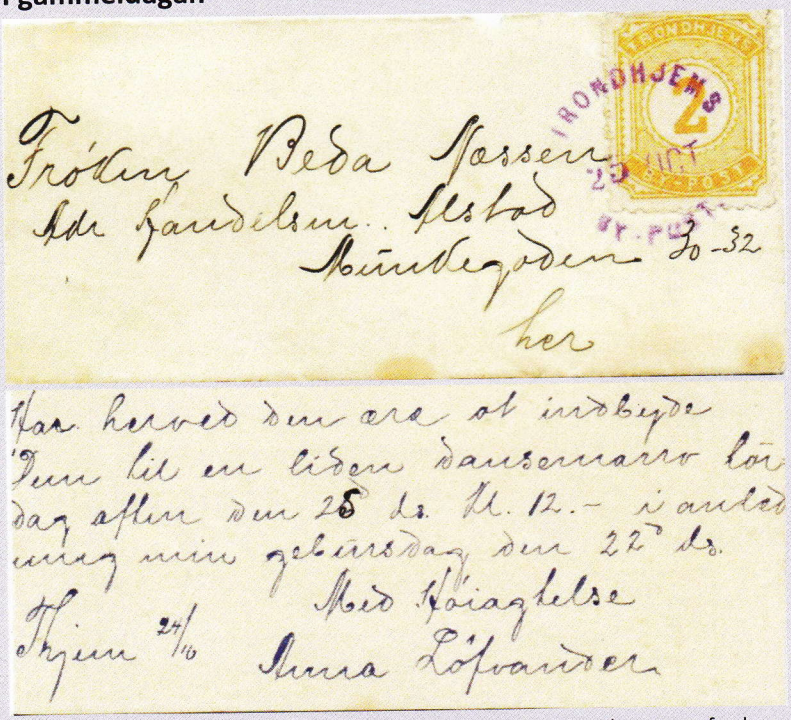

Invitasjon til "dansemoro" lørdag ettermiddag (fra) kl. 1200, skrevet en fredag, poststemplet I Byposten lørdag morgen og sikkert kommet tidsnok. Dette var det naturlig å bruke post/bypost til, når det var utenkelig å bruke en arbeidsgivers telefon. ***Anna Löfwander*** var i tiårene etter dette en kjent restauratør og hotelleier. Drev bl.a. ***Fossestuen.***

Frimerket er SA # 47a (Glasø # 41a), 2 øre lys gulbrun. Poststempel # 7, 25. OCT (1902).

Per Erik

Kongelig forordning 4 Aug. 1758 presentert av Oddbjørn Salte

Kilde: Schous Forordninger

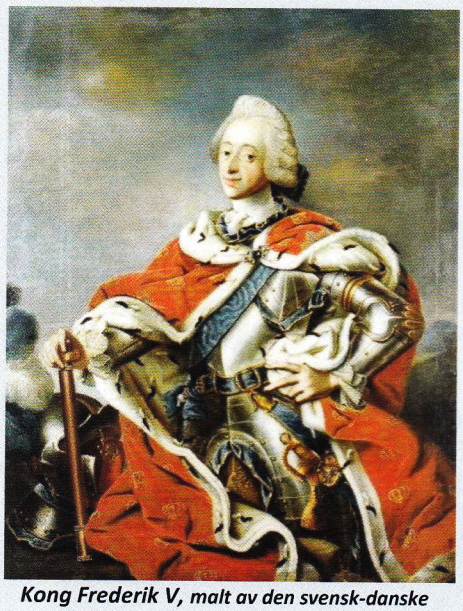

Kong Frederik V, malt av den svensk-danske hoffmaler Carl Gustaf Pilo (1711.1793)

Da Jens Schanche høsten 1752 fikk i oppdrag å reise gjennom de norske postrutene for å se hva som kunne gjøres for å forbedre forholdene, kan vi si at en ny æra startet i postvesenet.

Jens Schanche startet sitt virke i desember 1752 på returen tilbake til Trondheim, og allerede i slutten av mars 1753 forelå den første rapporten om forholdene i Romsdalsposten. I februar 1754 forelå rapporten for de øvrige postrutene i Norge. Han hadde da vært innom alle postgårdene i postrutene, og fått postbøndene i tale.

Generalpostamtet brukte tid til å "fordøye" Schanches rapport. Noen forbedringer var satt i gang allerede underveis av Schanche selv, men det skulle gå over fire år før den Kongelige forordningen som skulle føre til et paradigmeskifte i det norske postvesen, ble utgitt. Denne forordningen av 4. aug 1758 ble utstedt av **Kong Frederik V** (konge 1746-66) og inneholder det meste av Schanches forslag til forbedringer.

Denne forordningen ble således et vendepunkt i det norske postvesen.

Anordning anl. Forandring og bedre Jndretning ved Post-Væsenet i Norge.

Gr. At Correspondencen i Norge skyndigere og med mere Sikkerhed kunde befordres, end hidtil skeet er formedelst Post-Bøndernes Seendrægtighed og Skiødesløshed paa adskillige Steder.

I. Art. Posten over alt i Norge, hvor Post anlagt er, skal fremdeles skytses af visse dertil forordnede Post- Bønder.

§ 1 Disse skal af den Norske Gen. Post-Casse derfor nyde (fra den Tid Jndretningen er kommen i gang) 8, 10 og nogle faa Steder 12 β for hver Miil efter Veienes Besværlighed, og saaledes som det nu efter hver Egns Beskaffenhed er fastsat, hvilket af Gen. Post-Amtet nærmere bekiendtgiøres Fogderne, for derom Bønderne at underrette; og skal de af Post-Bønderne, som fare hen til Kiøbstæden at hente Posten, derfor nyde halve Skyts-Penge for denne Tour fra deres Hiem til Post-Contoiret, mod hvad de ellers nyde for Milen derfra og henefter at ride med Posten.

§ 2 Post-Bønderne skal desuden nyde efterskrevne Friheder:

1mo.)
For hver Post-station eller Skyds-Skifte skal Post-Bønderne have 1 Post-Karl og paa nogle Steder efter Veienes Beskaffenhed 2de Post-Karle til Postens Førsel (saaledes som det af Gen. Post-Amtet nødvendig eragtes) hvilke Post-Karle tilligemed Post-Bønderne selv, som staae til Ansvar for Posten og i besværlig Vei og Føre maa være Post-Karlen behielpelige til Postens Fremførsel, for Udskrivning til Soldat skal være befriede, og naar Karlene have tient som Post-Karle i 7 Aar upaaklagelig, skal de fra al videre Udskrivning eller Enroullering være frietagne.

2do.)
Post-Bønderne skal fremdeles være befriede for al Slags frie Skydts, være sig til Civile eller Militaire (Post-Betienterne alene undtagne, naar de efter Gen. Post-Amtets Foranstaltning udi Post-Affaires reise igiennem Post-Touren). For Veienes Reparation og Vedligeholdelse. For at tiene som Lov-Rets-Mænd, enten ved de ordinaire Tinge eller andre Retter-Gange. For Vagthold over Arrestantere. For Kiørsel til Kongsberg Værk. For at holde Holds-Heste for Reisende, og ellers i Almindelighed for alle de personelle Byrder, som den gemeene Almue paaligger.

§ 3 Derimod skal Post-Bønderne, som Lægs Udredere og i alle andre Tilfælde, efterdags svare alle Kgl. Skatter og Udgifter, lige med den øvrige Almue, og deri for ingen Deel være undtagne; samt ellers lade sig være angelegen, at Posten uden mindste Ophold, saavel Nat som Dag, med tilbørlig Flid og Agtsomhed befordres; og skal de overalt, hvor mueligt er med Hest at fremkomme, alle Tider befordre Posten til Hest, undtagen om Vinteren, naar den med Slæde bedre kan fortbringes; saaledes at Posten, naar Veie og Føre ere passable, kan frembringes hver Miil i 1½ Time, og naar Føret er besværligt i 2 Timer.
Gang casseres som Post-Bonde, og derefter strax enroulleres til Soldat, om han dertil er tienlig. Er nogen Post-Karl efterladen og seendrægtig eller skiødesløs med Postens Befordring, skal han strax casseres og derefter tiene sin Tid som Soldat, enten han har tient længe eller kort som Post-Karl, og desuden derfor efter Sagens Beskaffenhed ansees og straffes.

II. Art

§ 1 I Post-Tourerne skal være eedsvorne Post-Aabnere, som skal annotere paa Post-Memorialerne, hvad Tid og Klokke-Slet Posten til hver Post-Aabner-Sted ankommer og igien afgaaer, samt af Post-Klappen udtage og igien indlegge Brevene, som tilhøre dem, der boe i de omkringliggende Sogne, og ellers have Indseende med Underveis-Brevenes rigtige Befordring, samt derover i fornøden Tilfælde holde Bog efter Post-Forordningen **25 Dec. 1694. 6 §;** dog besørge Eierne selv saadanne Breve fra Post-Aabner-Stedet afhentede, og dem igien leverede, som de i Post-Klappen til Befordring vil have Indlagte, og maa Posten ikke paa noget Post-Aabner-Sted over ¼ Time opholdes. Opholdes den længere, skal Post-Bonden eller Karlen melde det for nærmeste Post-Aabner, som det paa Post-Memorialen tegner. Disse Post-Aabnere skal af Gen. Post-Amtet, efter Overlæg med Vice-Statholderen, ordineres. Og skal de Civile eller Militaire samt Geistlige Betiente, som Boe i Post-Touren og til Post-Aabnere beskikkes, it. Lehnsmænd, Giestgivere og andre, som dertil boe beqvemmelig, saasnart de derom anmodes, sig samme uden nogen Forvending paatage, saaledes som de af Gen. Post-Amtet vorde instruerede.

§ 2 De Kgl. Betiente, som sig saaledes antage Postens Befordring, ere for deres Umage fritagne for at svare Underveis-Porto af deres egne Breve; og Lehnsmændene samt Giestgiverne og andre gotgiøres, hvad Kongen hver af dem bevilger, som dem fra Gen. Post-Amtet bliver tilkiendegivet..

§ 3 Hvis nogen Post-Aabner enten viser sig uvillig og efterladen i det ham derved tilkommer at forrette, eller conniverer med Post-Bønderne eller Karlene i deres Forsømmelse og Seendrægtighed ved Postens Skydts, skal han bøde til Gen. Post-Cassen, nemlig en Betient 5 Rdlr., og en Lehnsmand, Giestgiver eller andre 2 Rdlr.; og skal dog alligevel vedblive som Post-Aabner, om det af Gen. Post-Amtet maatte eragtes.

III. Art

Naar nogen Post-Bonde formedelst Ophold og Forsømmelse med Postens Befordring i Bøder forfalder, skal samme tillegges den, som Forseelsen opdager, og skal deslige Bøder, hvori Post-Aabnerne eller Bønderne forfalde, uden foregaaende Proces og Dom erlægges, hvis ikke, da af Fogden efter Gen. Post-Amtets Reqvisition paa den Skyldiges Bekostning ved Udpanting inddrives.

IV. Art.

Alle og enhver skal underveis lade Posten have frie og uhindret Passage, uden i ringeste Maade at opholde eller hindre den; og skulle nogen Post-Karl underveis komme til Skade og behøve Hielp til Postens Befordring, skal enhver, som han forlanger nogen Assistence af, imod billig Betaling strax hielpe, paa det Posten ingen Ophold skal lide; Er nogen herudi uvillig, skal han straffes som de, der Kgl. Post og Breve have opholdet og forhindret.

V. Art.

§ 1 Til Post-Karle skal tages voxne og friske Folk, helst Bøndernes egne Sønner, og hvilken af dem Post-Bonden finder sig tient med. Saa snart en gaaer i Tieneste som Post-Karl, skal samme af den Kgl. Post-Controlleur meddeeles et Beviis at forevise i Sessionen, for der at annoteres, hvad Tid han er antagen, hvilket Beviis der paategnes, og uden Betaling tilbagegives Post-Karlen

§ 2 Post-Bønderne skal indlevere en Liste over deres Sønner og Tieneste-Karle til Post-Controlleuren, hvorpaa deres Alder er anført, paa det han kan vide, hvad Folk de have, og at dem ikke mangler fornødne og duelige Folk til Postens Befordring

§ 3 Naar en Post-Karl har udtient sin Tid upaaklagelig og derom begierer Attest, skal samme ham af Post-Controlleuren uvægerlig meddeles, hvorefter han af Sessionens Deputerende uden Ophold forsynes med vedbørlig Pas at være fri for Militair Tieneste og Enroullering.

§ 4 De Post-Bønder, som ikke som ikke selv have Sønner, eller mangle duelige og paalidelige Karle til Postens Befordring, skal assisteres med Post-Karle fra andre Post-Bønder, som har Flok tilovers.

VI Art.

Skyts-Pengene skal aarlig betales til Post-Bønderne enten ved nærmeste Post-Contoir efter Post-Gaardens Beliggende eller paa anden Maade efter Gen. Post-Amtets Foranstaltning.

VII Art.

§ 1 Alle Bønder i Post-Touren, som ordineres til at holde Skyts for Posten, skal, uanseet hvad Indvending end derimod giøres, være pligtige til sig samme at paatage.

§ 2 Naar Opsidderen paa et Skyts-Skifte-Sted enten døer eller bliver saa forarmet og skiødesløs, at Postens Befordring ham ei længere kan betroes, skal det af Post-Aabneren strax til Post-Controlleuren anmældes, som det til Gen. Post-Amtet refererer, at en anden duelig Bonde i hans Sted betimelig igien kan vorde beskikket.

VIII Art.

Vedkommende Betiente anbefales alvorligen, at de, hver for sine Districter, lade sig Veienes Reparation og Vedligeholdelse, saavel Vinter som Sommer, efter yderste Muelighed være angelegen, paa det Postene derved skal opholdes.

IX. Art.

Isteden for den Romsdalske Post, som hidtil ikkun har passeret til og fra Trundhiem hver 2den og 3die Uge, skal efterdags anlegges en ugentlig Post imellem Trundhiem og Christiansund og Molde. Brev-Portoen for disse Steder skal nærmere bekiendtgiøres. (Se Plac. **15 Dec 1758**)

X. Art.

Overalt i Norge, hvor regulaire Poster ere anlagde og ugentlig passere, skal alle Extra-Postbudde efterdags være afskaffede, saasom alle skal sende deres Breve med den ordinaire Post under Mulct efter Fr. **25 Dec 1694** § **13**, som forstaaes og inddrives efter Fr. **8 Apr. 1715** (See Fr. **16 Aug. 1775**

XI. Art

Den Kgl. Post-Controlleur i Norge, som under Gen. Post-Amtets Direction skal besørge denne Indretnings Istandsettelse med hvad deraf dependerer, og ellers paaagte hvad hannem, Post-Væsenet vedkommende, videre maatte foreskrives, skal herudinden til Kongens Tieneste og Gen. Post-Cassens Beste af de Kgl. Betiente skee al muelig Hielp og Assistence.

Kilder: Schou Forordninger bind IV, Side 359 – 363 og Jens Schanche: Rapporter om tilstanden idet norske Postværk 1753/56, transkribert av Oddbjørn Salte.

Ordet "*conniverer*" brukes i *II. Art § 3.*

En god forklaring finnes i Holbergordbog.dk : Connivence s.c. ***stiltiende tilladelse til el. seen gennem fingre med en ulovlighed.***

Tyveri i Fredrikstad ga farge til syklene

Dette er posthistorie, men handler ikke om brev. Jo, forresten, både postmester Hans Nergård i Fredrikstad og postintendanten skrev brev, men det skal vi komme tilbake til.

Lørdag den 20. mai 1944, skulle kassetømmingen i de sentrale delene av Fredrikstad utføres av en dagarbeider. Postverkets dagarbeidere var vikarer uten fast ansettelse, ofte i budtjenesten. Til å utføre arbeidet brukte han en av syklene til postkontoret. Sykkelen var av merket «***Speed***», med rammenummer 86399.

I parentes bemerket, og fra en helt annen kilde enn arkivet etter postintendanten, har jeg sett i Kriminal-politiets liste fra 1943 over sykkelskilt, sykkelforhandlere, sykkelfabrikanter m.v. Merket «Speed» solgt av både John Hansen i Trondheim og Skiens Cykkelfabrik i Skien! Men rammen var ganske sikkert fra Jonas Øglænd i Sandnes, de fleste lokale merkene var utstyrt med ramme derfra, og i følge rammenummerlista til Øglænd var den produsert i 1934.

Denne sykkelen hadde dagarbeideren brukt på vest-siden, og deretter skulle han tømme 3 postkasser på østsiden. Derfor skulle han ta fergen over elva, og det uten sykkel.

Vi som besøkte Fredrikstad i sommer, vet at fergen nå er gratis, også for sykelister! Den gang ei! Han tok turen over for å tømme kassene, til fots. Og han satt sykkelen fra seg ulåst i et sykkelstativ i et oppbevaringsrom for sykler bak billettsalget, mens han tok den turen. Men derfra ble den stjålet.

Postmester Hans Nergård, født på Røros, skrev en innberetning til Generaldirektoratet for Postverket, datert 23. mai 1944. Først hendelsesforløpet, deretter:

«- Tyveriet er anmeldt til politiet. Kassetømmeren – en dagarbeider – er blitt irettesatt for sin uforsiktighet med å hensette sykkelen slik. Da han ingen formue har eller tjener noe utenom de kr. 8,90 pr. arb.dag når han utfører vikartjeneste her, tillater jeg meg å foreslå at han ikke gjøres ansvarlig for tapet av sykkelen. – Da en må regne med at syklen ikke vil komme til rette, og da den er uunnværlig her, tillater jeg meg å forhøre om det gjennom Intendanturkontoret kan bli sendt hit en ny sykkel snarest mulig.»

Svaret kom fra Generaldirektoratet den 27. mai, med postintendanten som saksbehandler. Han lar også nåde gå for rett:

«Etter det av Dem framholdte finner en etter tilhøvet å kunne la saken passere med dette. Men kassetømmeren – og personalet i det hele – bes tilholdt alltid å vise omsut og varsemd med Postverkets inventar. Se postreglementets kap. XVII § 6.

Og Fredrikstad postkontor fikk tilsagn om ny sykkel:

«De bes snarest sende søknad om ny sykkel til den stedlige forsyningsnemd. Så snart kjøpeløyve ligger fore, vil ny sykkel av merke "Svithun" eller "Shelby" kunne leveres herfra.»

Og så, den direkte følgen av dette tyveriet:

«- For om mulig å forebygge tyverier vil det heretter bli krevd at Postverkets sykler blir malt med Postverkets originalfarge og påsatt overføringsmerke.»

I 2014 kjøpte jeg en 1947-modell Svithun, som jeg lakket i «Postverkets originalfarge», og satt på et overførings-merke. Jeg ble senere spurt om jeg har historisk belegg for at Postverkets sykler er lokalt håndlakkert. Etter at jeg snublet over denne saken i februar i år, så har jeg det! Utrolig hva som dukker opp på Riksarkivet, når man leter etter noe annet. Og det er morsomt å kombinere to hobbyer, gamle sykler og posthistorie!

Arvid Løhre

Om postforholdene på Hellesylt (Sundelven), Slyngstad (Stranden), og Norddalen med tilliggende poståpnerier rundt Norddalsfjorden. Del 2.

Av Øyvind Midtlid.

Norddalen.(Dalsbygden.)

Sirkulære nr.28 av 15. desember 1858.
Norddalen forandres til Sundelven med virkning fra 1/1 1859.

Nytt Norddalen poståpneri ble opprettet fra 15.4.1859 med følgende tillegg i sirkulæreteksten:***"det paa Fortegnelsen anførte Norddalens Postaabneri er nyt, og er endnu ikke traadt i Virksomhed"*** Fra 15/4-1859, får vi nå Norddalen i Dalsbygden med tilhold i "Ivergarden", og med Iver Høgh Krohn som poståpner.

Norddalen før 1/1-1859 er lokalisert til Hellesylt. Fra 15/4-1859 finner Norddalen sin rettmessige geografiske beliggenhet lokalisert til Dalsbygden i Norddalen!

På et brev fra Norddalen i 1863 ser vi at stedsnavnet er håndskrevet "Nordalen 14/10" (Illustrasjon utlånt av Lars Muribø.)

Dette brevet er sendt fra prestegården på Engeset, og frigjort av sokneprest Nils Astrup som var i tjeneste der i perioden 1879-1882. Stempelet fremstår ofte med håndskrevet dato/mnd, og ble tildelt poståpneriet ved oppstart 15/4-1859.

Norddalen med tilliggende poståpnerier rundt Norddalsfjorden.

Engeseth prestegård. •

Post til Norddalen ble avledet fra hovedpostruten ved poståpneriene på Hellesylt og Stranda. Det vil derfor være opplysende med en oversikt over stedsnavn, alternative stedsbetegnelser og direksjonsanvisninger som er benyttet i denne fremstillingen:

Hellesylt: Lille Ringdal – Ringdal – Nordalen – Norddalen – Sundelven – Sunelven – Sunnelven – Sunnylven – Hellesylt.
Slyngstad i Stranden – Slyngstad – Ous – Stranden.
Muri – Sylte – Valdalen – Valdal – Valldal – (Linge)
Fjøraa – Fjørå.
Tafjorden – Tafjord.
Norddalen – (Relling – Rellingen) – Dalsbygd.
Yttredal – Ytredal – Ytterdal – Eidsdal.

Mange poststedsnavn oppstod som en direkte følge av skysstasjonenes beliggenhet på 1800-tallet, noe som tydelig kommer til uttrykk i dampskipsselskapenes rutetabeller. Sylte, Relling og Ytterdal er gode eksempler på dette.

"I denne Afkrog igjen (ligger) Præstegaarden i den yderste Ende af den lille Dalsbygd, 1/4Mil fra Søen"

Prospekt fra Dalsbygden i Norddal. Ned mot sjøen mot høyre på bildet ser vi Dale kirke. Det var hit den gamle stavkirken flyttet over Norddalsfjorden fra Sylte i Valldal en gang mellom 1610 og 1625. Dette kom som en følge av kongelig beordring fra København der **Engeseth** skulle avløse Sylte i Valldal som prestegårdssete. (Mai 1694.)

Post til prestegården på Engeset i Norddalen.

Før 1785 var det med sjeldne unntak mest embetsbrev som vart sendt, og disse ble uten unntak "leilighetsbefordret" og brukte ofte svært lang tid for å nå sin bestemmelse. Norddalen med til og mellomliggende distrikter var i så måte ikke noe annerledes, og soknepresten på Engeset, L.Krohn sendte inn klage fordi et brev fra fattigkommisjonen i Bergen datert20.8/1778 ikke kom til Norddalen før 22.5/1779. (Båt på Fjorden,s.87.)
Jacques de la Tocnaye passerte gjennom Hellesylt på reise nedover Vestlandet i 1799 (reisedagboka hans er kjent for de nådeløse beskrivelsene). Han kom med båt fra Stranda på en søndag med preken:[4]

«Jeg gikk i land idet bøndene kom ut av kirken. Stedet hadde nok ikke hatt besøk av en utlending på tjue år, for de flokket seg rundt meg. Inne i sakristiet, som knapt var ti fot bredt, satt sikkert et halvt hundre mennesker og glodde på meg med åpen munn. (...) De satt her og ventet på presten for å ordne sine forskjellige anliggender, (...) Presten kommer bare én gang i måneden til dette avsidesliggende sognet. Han bor tre mil unna, i Norddal. Hver gang han skal preke i en av de kirkene som sorterer under ham, kommer seks mann fra vedkommende menighet og henter ham i båt på lørdagen, og mandagen etter blir han hentet av folk fra hjemstedet. Så kom da presten, folk strømmet inn, og jeg klatret opp gjennom en luke i taket, til loftet hvor jeg skulle få tilbringe natten. Litt senere klatret jeg ned igjen og lot presten lese det introduksjonsbrevet biskopen i Trondhjem hadde utstyrt meg med. Jeg ble da invitert til et enkelt måltid sammen med ham og klokkeren.»

Denne reisebeskrivelsen gir godt innsyn i hvordan "embedskyssen" fungerte som leilighetsbud for posten mellom Hellesylt og Norddalen på denne tid, og ofte kunne det gå mye lengre tid mellom hver skyss enn de 4 ukene som beskrives i teksten. Heldig var likevel den "farende" som fikk et måltid mat sammen med sogneprest Edvard Meyer som var i tjeneste på Engeseth prestegård i perioden 1785 til 1804.

Brev fra Romsdals Amt til Nordalens Præstegjæld,Engeseths Præstegaard er datert 6.Juni 1813, og er et tidlig brev med påskriften"fra Molde af 6.Juni"Brevet er omkartert, mest trolig på Ørskog der det var postutveksling i biposten til Ålesund og post som skulle videre i hovedpostruten til Bergen. Johan Christopher Haar Daae var sogneprest i Norddalen prestegjeld i perioden 1804 til1820, og året etter han mottok dette brevet satt han som delegert i riksforsamlingen på Eidsvold

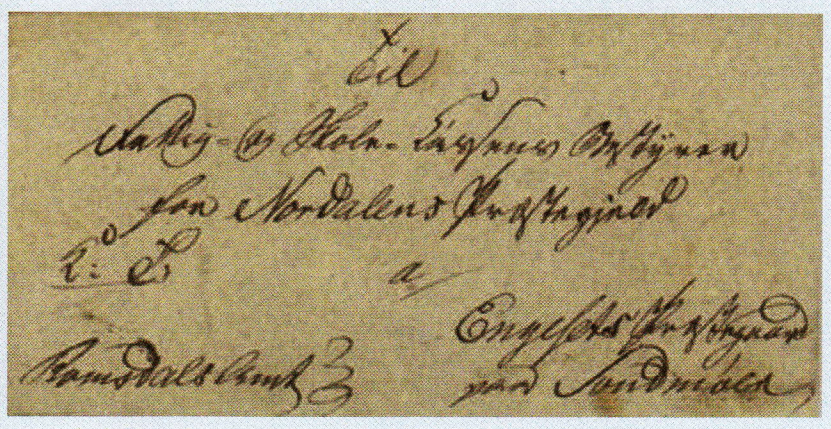

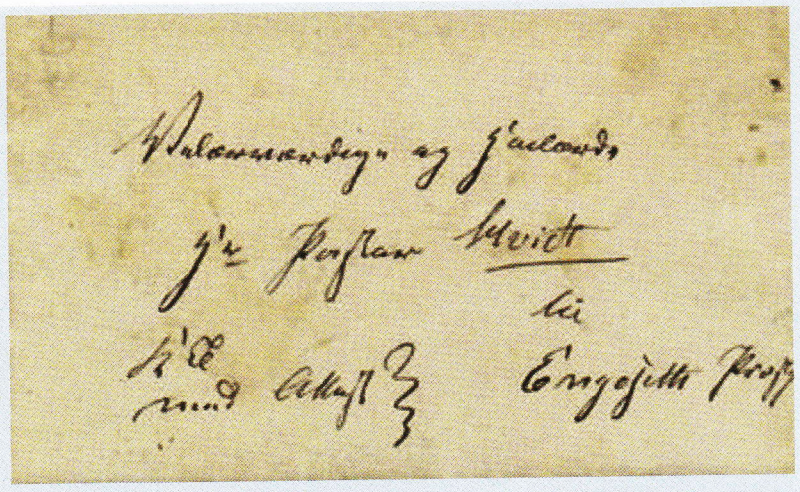

Brev fra Brandal til pastor Hvidt i Norddalen datert 4.Mai-1827 .Det er interessant å merke seg at tidlige 1800-talls brev ikke er direksjonsanvist, men adressert direkte til Engeseth prestegård. Brevet er videre omtalt under vignetten:*"Fra Brandal på Sunnmøre til prestegården Engeseth i Norddalen."* (Budstikka nr.2,2012, s. 11 og 12.)

Som en kuriositet kan nevnes at Pastor Christian Frederik Hvidt var sønn av Hans Christian Hvidt som er oppført som postmester i Moss i 1801.

I lokalhistorien fortelles det at slekten på Ous i Stranden hadde hånd om posten fra 1834. På et brev til Pastor Hvidt fra 1837 finner jeg den første direksjonsanvisningen pr.Ous. Ser vi på forrige illustrasjon adresseres brevene noen ganger til Engeseth prestegård; andre ganger til Norddalen prestegård. Dette er tilfeldigheter, avhengig av hvem som skriver brevene; uansett skal brevene til samme sted! Pastor Christian Frederik Hvidt regjerte på Engeseth prestegård i perioden fra 1821 til 1840.

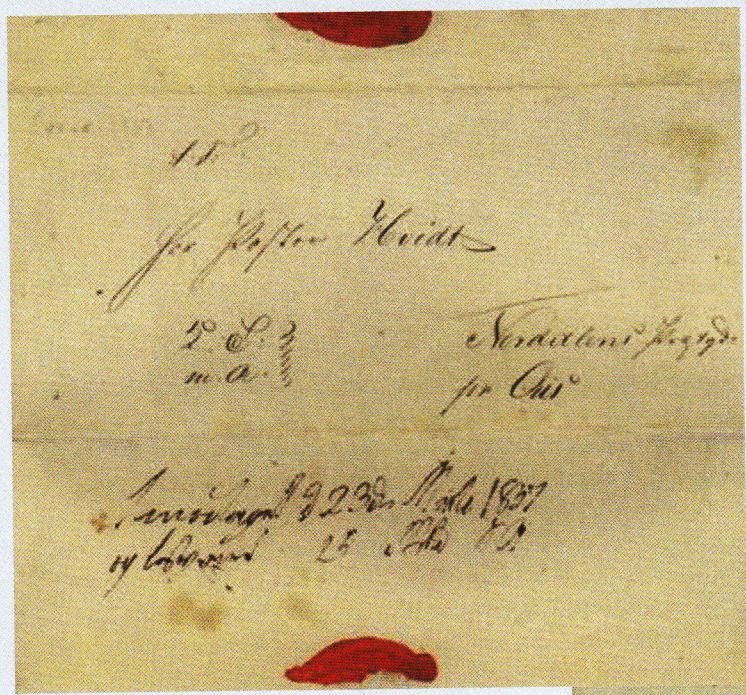

Brevet nedenfor fra Trondhjem i 1842 har ingen direksjonsanvisning, men sannsynligheten for Stranden som postuttakersted er størst, og mest vanlig for post til Norddalen på sørgående i hovedpostruten.

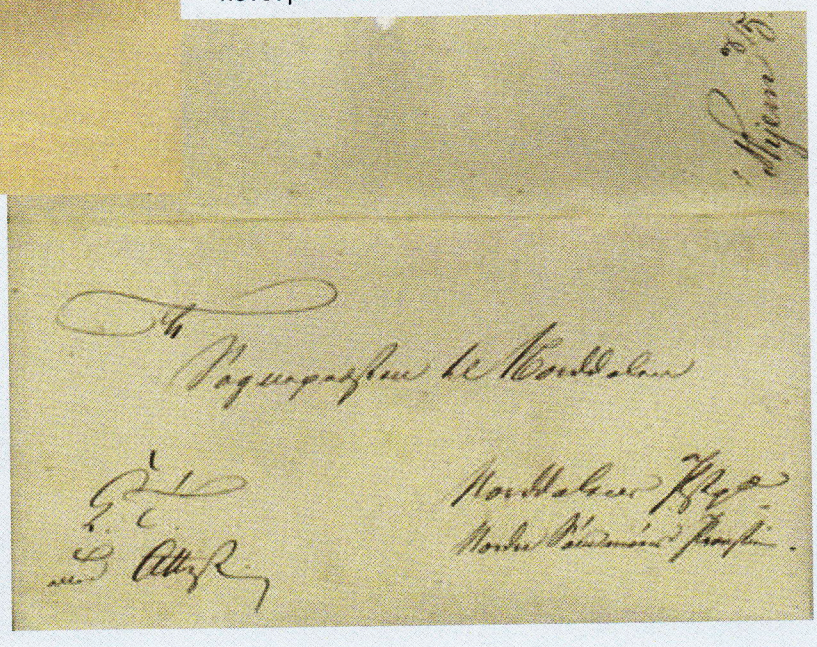

Ved stadig skiftende poststedsnavn var det ikke alltid like enkelt for posttjenestemenn til enhver tid å vite ved hvilket poståpneri brevene skulle avledes fra hovedpostruten for videre befordring til steder som ennå ikke hadde offisiell postforbindelse. Dette er nok noe av forklaringen til at vi ser færre brev med direksjonsanvisninger på brev befordret over lengre avstander; fra nord og sør i hovedpostruten. Brevet er håndskrevet *"Thjem" 8/5* , og fremsendt som **"Kongelig Tjeneste med Attest"** i hovedpostruten til Stranden.

I 1852 skriver presten Dometius følgende om postforholdene i Dalsbygda.(Norddalen.)

"I denne Afkrog igjen (ligger) Præstegaarden i den yderste Ende af den lille Dalsbygd, 1/4Mil fra Søen, og saa isolert at Præsten i Almindelighed ingen Kundskab erholder om Reisende og saaledes er berøvet en Udvei at kunne sende sine Breve med Leilighed. Fra Ous Postaabneri i Stranden modtager han vistnok Breve med Leilighed, men sjelden direkte. De gaa sedvanlig fra Haand gjennom Bygderne. Og ikke saa sjelden hender det at de hemmelig blive indlagte i Formandskabets Lokale, hvor man da tilfældigvis kommer over dem uden at opdage naar eller paa hvilken Maade de ere komne der."

(Grunn og gror, s.417.)

Jeg vil tro at følgende illustrasjon/brev fra sorenskriver Holmbo ikke ble utsatt for en så tilfeldig behandling som nevnte bekymring over postgangen uttrykker. Brevet ble fremsendt som portofritt(KT) fra Ålesund og omgjort til portobrev, mest trolig på Stranden. Dette må skyldes den ekstra posttjenesten som sorenskriveren pålegger poståpneren på Ous, og lensmannen måtte nok ro en ekstra tur til Norddalen for å få prestens nødvendige svar til rettssaken på Ringstad i Stranden som var berammet noen dager senere. Det er også tydelig forskjell i utførelsen av 4-tallene i kartering og portopåskrift. Dette er også et brev som går inn i overgangsperioden fra Kongelig tjeneste til Portofri Sag, uten at jeg tror det har vært avgjørende for at dette brevet ble satt i porto. Likevel er det interessant å se hva et sirkulære datert Christiania 11.1.1849 sier om riktig utskrift på embetsbrev i soneportoperioden:", at anføre Ordene "Portofri Sag" med tydelig underskrift af Navn og Stilling, ligesom Brevene maa forsynes med Embedssegl eller Stempel."

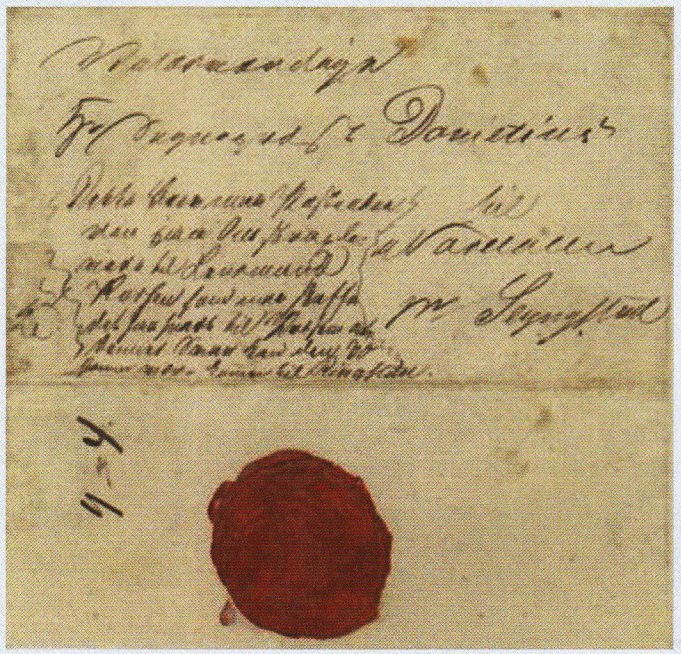

Velærværdige Hr. Sognepræst Dometius

til Nordallen

pr. Slyngstad

.....

Dette Brev maa Postaabne-
ren paa Ous strax le-
vere til Lensmand
Karsen som maa skaffe
det saa snart til Præsten at
dennes svar kan den 30
Januar være kommen til Ringstad.

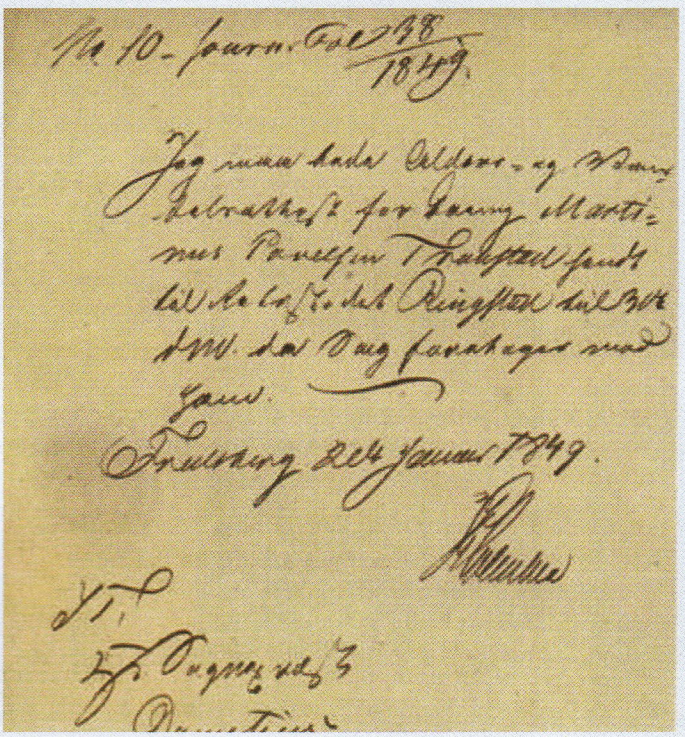

No. 10 – f..... Fol 38
1849

Jeg maa bede Alders- og Van-
delsattest for Dreng Marti-
nus Povelsen Tronstad sendt
til Retsstedet Ringstad til 30te
dm. da Sag foretages mod
ham.

Fredvang 20d Januar 1849

Holmboe
(sign.)

ST
Hr. Sognepræst
Dometius

Fra brevets utside og innhold.

Brevet uttrykker også på en god måte den forvirringen som oppstår når poståpneriene lokalt skifter navn etter geografisk beliggenhet, og hva som til enhver tid er riktig lokalisering av poståpneriet. Mer konkret ser vi at sorenskriveren i Ålesund henvender seg til poståpneren på Ous, samtidig som han direksjonsanviser brevet pr. Slyngstad. Kanskje ikke så merkelig når poståpneriet på Stranden skiftet mellom Ous og Slyngstad, geografisk lokalisert på hver sin side av elven med en avstand av 800 alen!

"Pr.Nordalen."

I posthistorien forutsetter vi at avsenders påtegninger om rutevalg og direksjons-anvisninger blir fulgt. Under normale omstendigheter ville dette brevet vært direksjonsanvist pr. Slyngstad eller pr. Ous.(Stranden.)Post til prestegården på Engeset i Norddalen som kom nordfra i hovedpostruten ble nesten uten unntak befordret videre fra Stranden.

(Illustrasjon utlånt av Trond Schumacher.)

På et fogdebrev fra Ålesund til sogneprest Dometius finner vi en uvanlig direksjonsanvisning; " pr. Nordalen." 1850 er året da poståpneriet på Hellesylt,(Ringdal) skifter navn til Norddalen, og det er rimelig og tro at dette brevet fulgte hovedposten til Hellesylt p.g.a.usikkerhet som oppstod ved denne navneendringen. Derfra til Dalsbygd i Norddalen ble brevet leilighetsbefordret; kanskje fikk sognepresten personlig brevet i sin hånd på en av sine tjenestereiser til sine sognebarn på Hellesylt.

Andre poståpnerier rundt Norddalsfjorden.

Yttredal.

(YTTREDAL poståpneri, i Norddalen prestegjeld, Søndmør fogderi, under Aalesund postkontor, ble inntil videre underholdt fra 1.4.1873 (uten utgift for Pv.). Sirk. 5, 10.3.1873.) Fra 1894 er navnet endret til Ytterdal, og først i 1950 fikk poståpneriet navnet Eidsdal.(Sirk. nr.33. 15/12-1950

Eidsdalen fikk poståpneri fra 1.1-1873 med navnet Ytredal og Ole O. Kilsti som poståpner. Denne tjenesten var ulønnet, *"uden udgift for det Offentlige"* helt frem til 1895. I tiden fra 1859 og frem til opprettelsen i 1873 måtte posten hentes i poståpneriet i Dalsbygden.(Norddalen.) Et fast "leilighetsbud" besørget posthentingen, og denne ble i følge lokale kilder oppbevart i en trekagge som kunne holde seg flytende om båten skulle forlise.

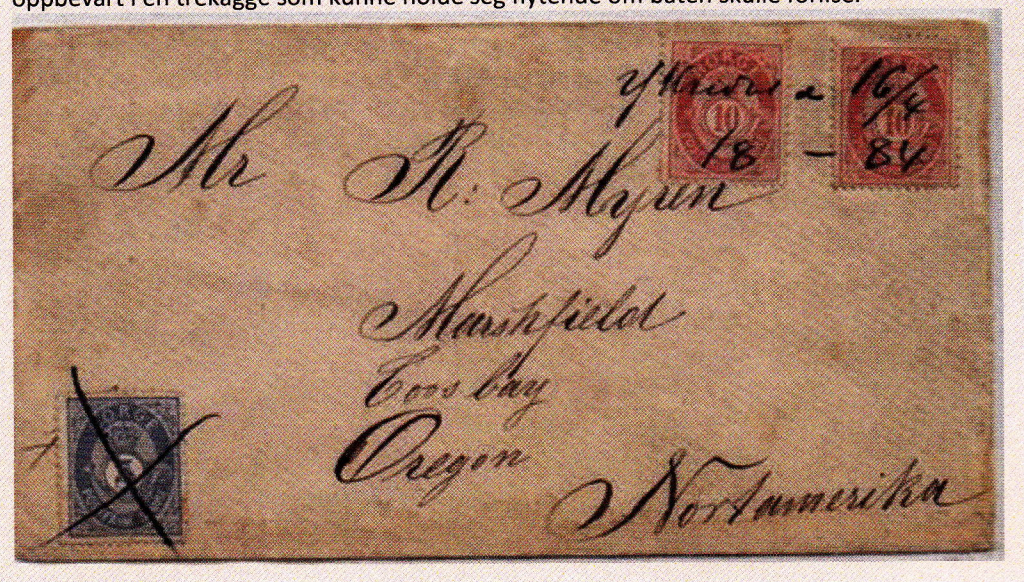

Et toringsstempel ble sendt fra Kristiania 29/9-1887, og fra opprettelsen og frem til dette stempelet ble tatt i bruk kunne forsendelser fra dette poståpneriet komme til uttrykk på denne måten.

(Illustrasjon utlånt av Lars Muribø.)

Valldal.

(VALDALEN poståpneri, i Norddalen prestegjeld, Søndmør fogderi, under Aalesund postkontor, på dampskipsanløpsstedet Muri, ble underholdt i dampskipstiden fra 1.1.1861. Sirk. 13, del II 15.12.1860.)

Lokalhistorien forteller om en uoffisiell bipost mellom Valldalen og Stranda allerede fra 1820. Det fortelles videre at denne "biposten" var oppsatt med et horn for å signalisere ankomst og avgang, og at postvesken var fastlåst i "tofta" på båten. Samtidig var Lars Larsen Myren,(Muri) skolelærer i Valldal (fra 1819), og han var videre prestemedhjelper som sørget for utdeling av posten vederlagsfritt! Det er også han som blir den første poståpneren i Valdalen fra opprettelsen i 1861.På tidlig 1800-tall er det da mulig,(og sannsynlig) å se for seg at omgangsskolelærere fungerte som "leilighetsbud" for post på sin vei mellom skolestedene(bygdene) i prestegjeldet.

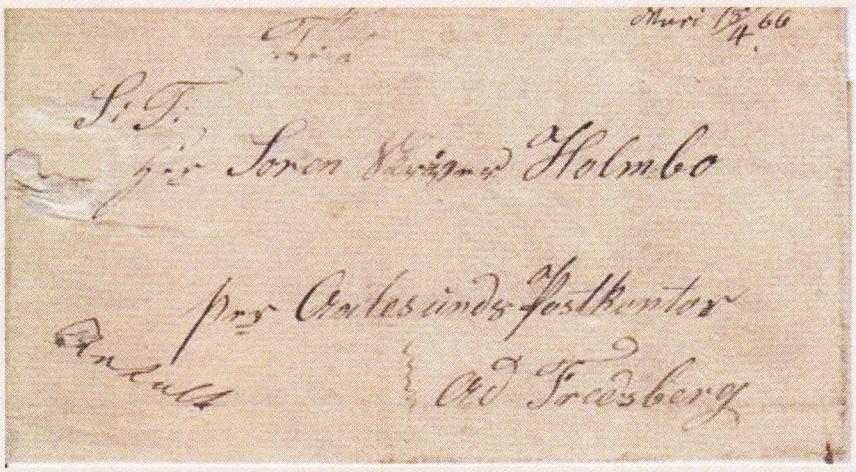

Brevet til sorenskriver Holmbo på Fredsberg i Ålesund er en usedvanlig god illustrasjon fra den tiden da poståpneriet i Valdalen hadde sitt tilhold på dampskipsanløpsstedet Muri i Valdalen. Brevet er påført håndskrevet stedsnavn; "Muri 15/4-66" Fra 1.7.1869 ble poståpneriet flyttet til Sylte i Valdalen.

(Illustrasjon utlånt av Lars Muribø.)

(Illustrasjon utlånt av Lars Muribø.)

Valdalen fikk sitt enrigsstempel i 1876, og i 1905 fikk poståpneriet tildelt sitt første schweizerstempel. Stempelet som er brukt på brevet til Canada i 1939 er det andre schweizerstempelet poståpneriet hadde til rådighet. Stempelet ble tildelt poståpneriet i juli 1923, og her er navnet endret til Valldal.

Tafjord. *(TAFJORD poståpneri, på dampskipsanløpsstedet, i Norddal prestegjeld, Søndmøre fogderi, under Aalesund postkontor, ble underholdt fra 15.8.1874. Sirk. 12, 27.8.1874.)*

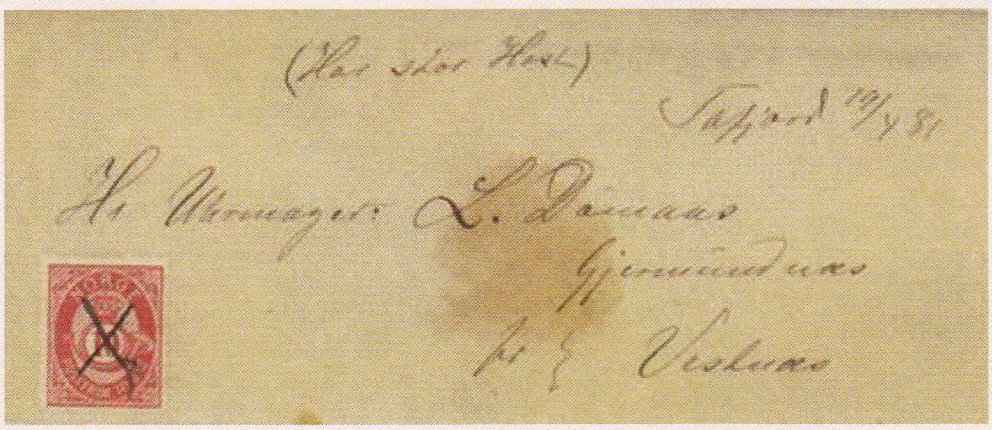

Dette brevet er nok forordnet for fremsendelse av poståpner Arne Larsson Tafjord. Først i 1888 får poståpneriet sitt første stempel. (Toringsstempel.) I tiden mellom opprettelsen og tildelingen av stempelet måtte frimerker blekkrysses og videre tilkjennegis med håndskrevet stedsnavn og dato/år.
I januar 1910 fikk poståpneriet tildelt et nytt Schweizerstempel.

"Hella."

Historien forteller at på "Hella" ble posten opplest for de som var til stede like etter "postbåtens" ankomst. Her fikk nok folket på Muldal også hente sin post. Posthuset på "Hella" fikk hard medfart i Tafjordulykka i 1934. "Flobåra" fylte huset med sjø, men under ellers ekstreme værforhold ble"posthuset" stående!
Posthuset på "Hella" i Tafjord fra opprettelsen i 1874 til 1945. Poståpner Arne Larsson Tafjord med sin kone Beate har tatt oppstilling på "hella" foran huset med postskiltet fint plassert mellom vinduet og "lafta."

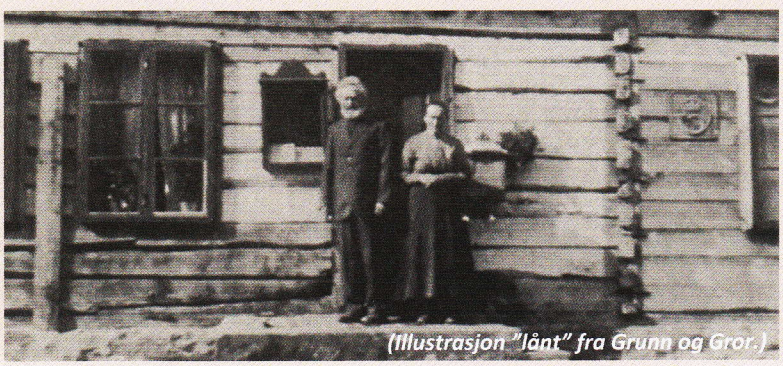

(Illustrasjon "lånt" fra Grunn og Gror.)

Fra begynnelsen var Arne Larsson Tafjord poståpner og dampskipsekspeditør, og som det står i Bygdebok for Norddal"--- *men vart ikkje ofte uroa korkje av rutebåt eller post."* Vinteren var særlig utfordrende for folk i Tafjord, da fjorden ofte var tilfrosset i lengre perioder. Lokalhistorien forteller om sinnrike metoder for å kunne ta seg ut på isen til de møtte rutebåten for å utveksle post i åpen sjø. For ytterligere å beskrive utfordringene for folk og post i dette området siterer jeg fra "Grunn og gror", og året er 1947:*"Isen la seg i januar, så Tafjord vart utan båtsamband til palmesundag. Den vinteren vart det henta post 13 turar på sjøisen. Det låg 40 cm snø på isen, så to-tre mann laut gå på ski og bere posten på ryggen."* Var isen umulig, var eneste mulighet å ta seg over Kallskaret til poståpneriet i Dalsbygden.(Norddalen.) Alternativt måtte posten bæres på isen eller langs rasfarlige strender til Valldal. Dette var livsfarlige øvelser ved dårlige værforhold, men posten skulle frem! I 1890 fikk Tafjord besøk av rutebåten 6 ganger i året, og de kunne selv bestemme når de ville ha besøk!

Postal tilbringertjeneste med M/B "Tafjord I" og M/B "Tafjord II"

Tilbringertjenesten som "M/B Tafjord" I og II utførte var nok en privat overenskomst mellom Søndmøre Dampskibsselsap, og senere fra 1/6-1920 Møre og Romsdals Fylkesbåter.(MRF) Statstilskudd for postbefordring til dampskipsselskapene var nok avgjørende for at slike avtaler med private båtselskap kunne signeres.
Vi vet at MRF noen ganger valgte å samarbeide med private motorbåtselskap. Konkret finnes det en slik avtale fra 1935 der selskapet inngikk en avtale med Tafjord Motorbåtlag om utførelse av en daglig rute Valldal-Stranda og retur i korrespondanse med D/S "Rauma"på Stranda i rute på Storfjorden. Denne ble utført av **M/B "Tafjord II",** og godtgjørelsen var kr.25 pr.dag. Oppdrag fra kraftselskapet i Tafjord var nok også et godt supplement til driften av denne ruten. I tillegg hadde Fjørå og Tafjord rute med **M/B "Tafjord II"** i korrespondanse med rutebåt til Geiranger og Stranda. På denne måten fungerte en sammenbindende bygderute for folk, varer og post til og fra poståpneriene rundt Norddalsfjorden. **M/B "Tafjord II"** ble bygd og levert i 1927, og skulle utføre rutetrafikk, fungere som isbryter, skyssbåt og kirkebåt. I tillegg kom postbefordringen som en viktig del av oppdraget. I den veiløse bygda Tafjord var en helt avhengig av båt, og M/B «Tafjord» var av den grunn et avgjørende viktig kommunikasjonsledd med omverdenen. Men, dette var så sent som i 1927, og det er veldig tydelig og sannsynlig at MRF har videreført en allerede eksisterende avtale med Søndmøre dampskipsselskap, der posten til " Nordalsbygdene "ble befordret i rute nr.4575 på Storfjorden "Aalesund-Geiranger. (Merok.) Det er lite informasjon å finne om **M/B"Tafjord I"**, men en liten notis i forbindelse med oppstarten av Tafjord kraft i 1918 bekrefter båtens eksistens med følgende sitat hentet fra Grunn og Gror bind III, s.391: ***"Mellom Sylte og Tafjord gjekk berre ein 40 fots motorbåt, "Tafjord", som oppsitjarane i Tafjorden åtte."*** Det"postale bevis" for denne virksomheten utført av **M/B "Tafjord I"** er opplysninger fra fortegnelser og verdikart representert med blankettene nr.1, og 127b fra året 1913.((Den tidligste registreringen om postbefordring i denne ruten med **M/B "Tafjord I"** er datert 17/12-1912 i rute fra Fjørå til Valldal.)

(Illustrasjon fra Astor Furseth`s fotoarkiv.)

M/B "Odin" er oppført som kirkebåt i Tafjord, og har tydeligvis også vært postførende; med flagget som bevis. Det er ikke ytterligere opplysninger om denne båten, var involvert i en ulykke. Kanskje var M/B "Odin" den første postførende båten i Tafjord??

I denne ruten blir Valldal(Sylte) sentralt utvekslingssted for posten fra Tafjord og Fjørå til Søndmøre Postekspedisjon for videre befordring til og fra Ålesund!

Sammenbindende rute for post til og fra poståpneriene rundt Norddalsfjorden.

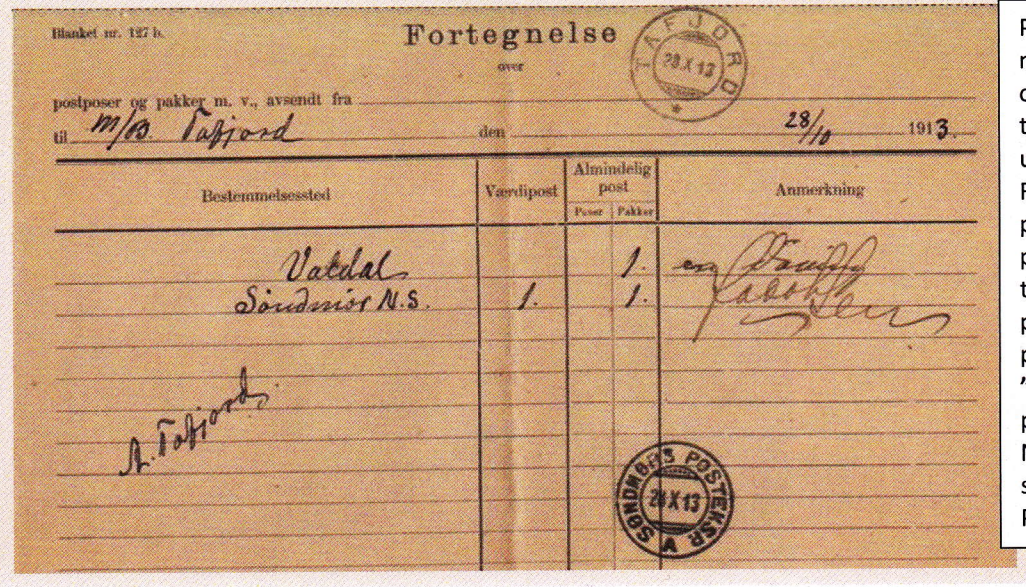
Blanket nr. 127 b.

Fortegnelse

over

postposer og pakker m. v., avsendt fra

til M/B. Tafjord den 28/10 1913

Bestemmelsessted	Værdipost	Almindelig post: Poser	Almindelig post: Pakker	Anmerkning
Valdal			1.	
Søndmør N.S.	1.		1.	
N. Tafjord				

TAFJORD 28.X.13

SØNDMØRS POSTEKSP. A 28 X 13

På blanketten fant jeg opplysningene som bekrefter postordningen med tilbringertjeneste fra Tafjord til Valldal utført **av M/B "Tafjord I"** Fortegnelsen identifiserer postbehandling ved Tafjord poståpneri 28/10-1913 med tilhørende stempel og poståpners signatur. Videre er posten befordret med **M/B "Tafjord I"** til Valldal for postutveksling med Søndmør N. S; bekreftet med anslag av stempel fra Søndmørs Posteksp. Litra A 28 X 13.

Fjøraa.

(HAUGSBUGT brevhus, på dampskipsanløpsstedet, Norddalen herred, i Romsdal amt, under Ålesund postktr., ble opprettet den 10.10.1907.Ble lagt ned fra 1.7.1911 og samtidig omgjort til poståpneri med navn FJØRAA. I tilegg til Haugsbukt, var det også rundt Norddalsfjorden brevhus benevnt Smoge og på Linge på Sunnmøre.

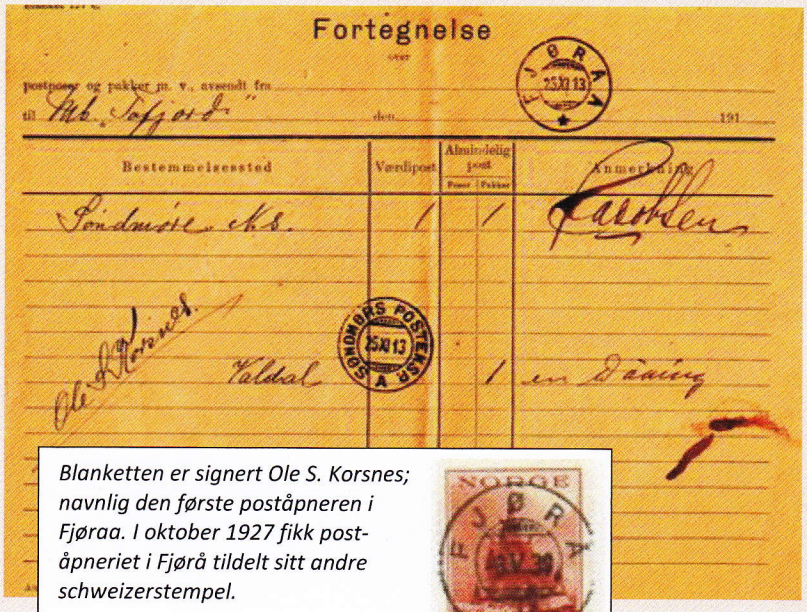
Fortegnelse

Bestemmelsessted | Værdipost | Almindelig post | Anmerkninger

Som på de andre stedene i Norddalen prestegjeld fikk folket i Fjøraa hente sin post på nærmeste poståpneri som for deres vedkommende var Valldal,(Sylte.) I 1907 fikk Fjøraa brevhus med navnet Haugsbukt og kassasjons-stempel nr.30. Fra 1.7-1911 fikk Fjøraa status som poståpneri med Ole Severin Korsnes som poståpner. Schweizerstempelet ble allerede i juni utsendt fra Kristiania, og var nok klart til bruk allerede fra oppstarten.

Fjøraa fikk kaianlegg i 1909, og før den tid måtte post til og fra stedet ekspederes i åpen sjø. Fortegnelsen fra 1913 gir svært god informasjon om postforholdene i Fjørå i 1913; der vi kan lese at **M/B "Tafjord I"** utførte en tilbringertjeneste for post og varer fra Fjøraa til Valdal.(Sylte.) Her ble posten viderebefordret med et av skipene til Søndmøres Postekspedisjon. I 1918 var det dampskipsanløp 2 ganger i uken til og fra Valldal.(Sylte)

Blanketten er signert Ole S. Korsnes; navnlig den første poståpneren i Fjøraa. I oktober 1927 fikk poståpneriet i Fjørå tildelt sitt andre schweizerstempel.

NORGE

M/B "Tafjord I" i transitt med postførende rutebåt på Storfjorden med postutveksling ved Stranden`s poståpneri.

På denne blanketten finner vi opplysninger som bekrefter virksomhet i den sammenbindende postruten rundt Norddalsfjorden med **M/B "Tafjord I"** i 1913. Postutveksling ved Stranden`s poståpneri i transitt fra Ålesund til Valldal med "Motorb. Tafjord." Som det videre fremgår av signatur på blanketten kan vi se at slekten på Os fremdeles har hånd om poståpneriet på Stranden.

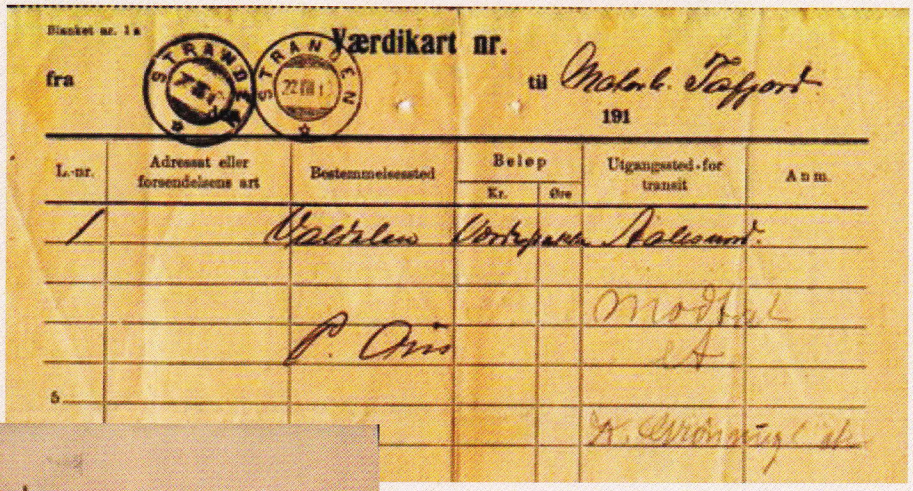
Blanket nr. 1a

Værdikart nr.

fra

til Motorb. Tafjord

191

L.-nr. | Adressat eller forsendelsens art | Bestemmelsessted | Beløb Kr. | Øre | Utgangssted for transit | Anm.

" Rellingen"

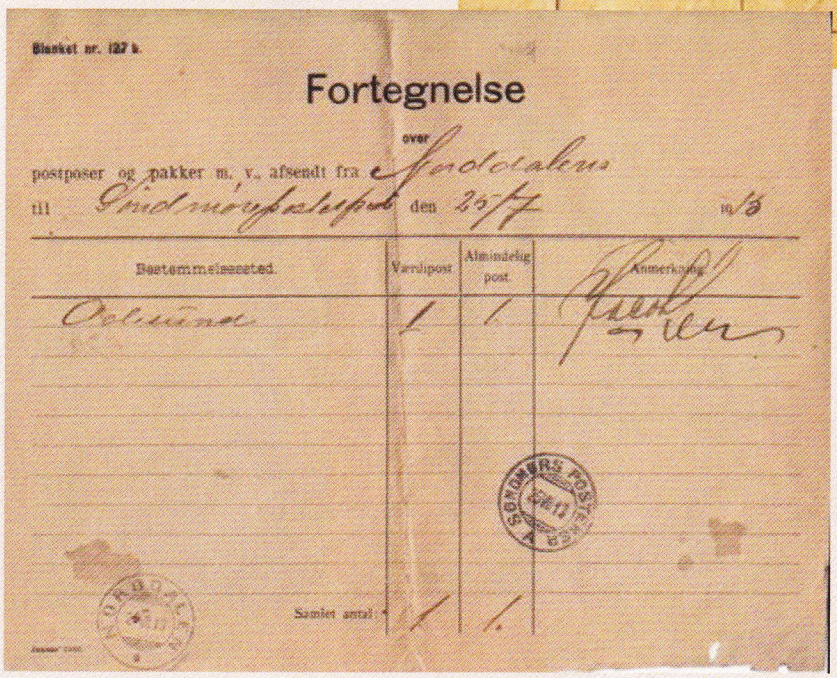
Blanket nr. 127 b.

Fortegnelse

over

postposer og pakker m. v. afsendt fra

til

den

Bestemmelsessted | Værdipost | Almindelig post | Anmerkninger

Samlet antal

Dalsbygden, (Norddalen) fikk kaianlegg i 1902, og før den tid ble post, folk og fe brakt til rutebåten i egen ekspedisjonsbåt. Schweizerstempelet "Norddalen" ble tildelt poståpneriet i oktober 1900. Denne fortegnelsen gir opplysninger om post fra Norddalen til Ålesund ;ekspedert med "Fjordabåten" sommeren 1913. (I Søndmøre Dampskipsekspedisjons rutetabeller brukes stedsbetegnelsen "Rellingen" alternativt som anløpssted i Norddalen!)

Oversikt over litteratur og kilder for begge artikler finnes i dette nummer på side 10.

BUDSTIKKA

mottar trykningsbidrag fra følgende firmaer
Skanfils Moldenhauer-auksjon
Kjell Germeten AS
Engers Frimerker
Skanfil Auksjoner AS
Norsk Posthistorisk Selskap takker for bidragene.

76. auksjon 10. og 11. november 2017.

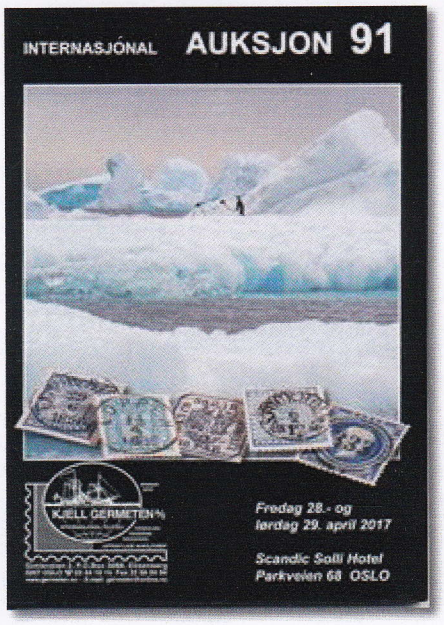

92. auksjon 17. – 18. november 2017

116. auksjon 3. – 4. november 2017

200. auksjon 12. - 14. oktober 2017